

DISSERTATIO
DE
REGIAE BVDENSIS BIBLIOTHECAE
MATHIAE CORVINI

ORTV, LAPSV, INTERITV,

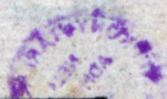
Coment ET *Jaurin*
RELIQVIIS,

AUTHORE
FR. XYSTO SCHIER
AVGVSTINIANO.

EDITIO ALTERA,
CUI ACCESSIT MANTISSA MISCELLARVM OBSERVATIO-
NVM EX MSS. EIVSDEM AVTHORIS COLLECTA.

Carmel

Discol

VIENNAE,
Sumptu Francisci Josephi Rötzel.
1799.

DISSEMINATIO

REGIAE BAVARICAE BIBLIOTHECAE

MATTHIAE CORVINI

OPUS, LITTEAE, INTRITIAE

Commissarius

RELIQVITIS

AVRORAE

FR. XAVIERI SCHNEIDER

AVRORAE

EDITIO ALTERA

AVRORAE, IN AEDIBUS MICHIELIS WILHELMI, MDCCLXXXIII.

Commissarius

AVRORAE

AVRORAE, IN AEDIBUS MICHIELIS WILHELMI, MDCCLXXXIII.

MONITVM
AD
BENEVOLVM LECTOREM
PRO HAC ALTERA EDITIONE.

Prodivit haec *Dissertatio* jam an. 1766. licet nec annum editionis expressum nec nomen Authoris explicitum exhibuerit; quippe quod solis litteris initialibus prae-notatum, varii variis deinde modis interpretati fuere. Ita autem Lectoribus eruditis arrisit, ut illius exemplaria jam pridem direpta, valde rara evaserint, et adhuc a multis avide, licet incassum expetantur. Horum ergo desiderio ut satisfaceret, denuo ad praelum revocanda fuit, utque se magis etiam commendaret, *Mantissam* e Mss. Authoris concinnatam affert sibi adnexam, quae certe ob varietatem rerum et Lectorem oblectet, et Schieri nostri amplissimam prodat lectionem.

Mantissa haec, qualis hic dicitur, estque re ipsa, Authori nostro *Miscellanea* vocantur, quod is res diversissimas, et quidem nullo servato ordine, in illis commis-

cuerit, ut modo aliquid Hungaricum, modo Germanicum; nunc aliquid sacrum, nunc iterum quidpiam Hungaricum, aut Litteratum etc. prout ei occurrit, compareat; idque, ut ipse praenotaverat, *ne constringeretur, aut retardaretur in adnotatione.* Ut tamen in impressione Hungarica Hungaricis, Germanica Germanicis etc. simul in suos paragraphos conjungerentur, consultius ducebatur. Illud vero non excidat Lectori, Authorem horum Miscellaneorum jam an. 1772. decessisse, a quo tempore utique multa scenam mutarunt, quae tamen in hac editione omnia intacta saepe permilla.

Paucae, quae per decursum subjectae sunt, notulae Authorem habent Martinum Roznák, P. Xysti Schieri quondam Conubernalem amicissimum, ac posthumorum illius operum editorem, qui si Typographiae propinquior fuisset (delitescit enim in solitudine Leukenfi) *Dissertationem* hanc ex Mss. ejus in quibusdam magis illustrasset ac ampliasset; Sed et vindicias illius adversus Paullum Walaszky, qui ipsum vellicare attentaverat, produxisset, prout idem in *Elencho operum Schierianorum* a se vulgato aliquando faciendum adnotavit. Caeterum etiam sic ea pretium suum retinebit. Vale.

PRAEFATIO AVTHORIS

A D

SVAMI PRIMAM EDITIONEM.

Scriptioni, quam cernis L. B. occasionem praebuit Joachimi Vadiani, viri ab operibus suis celebrati, de hac Budensi Bibliotheca dictum: *quam posteris diripuerunt*, adeo confidenter prolatum, ut non aliud asserturus fuisse videatur, quamvis nulla clades urbi ab hostibus evenisset, aut perpetua incolumitate frui licuisset. Stupui primum, quod id adversaretur traditioni, qua a teneris annis, cum humanioribus litterarum studiis in Hungaria operam navarem, imbutus fueram: nec erat in promptu expedita difficultatis solutio; attentior tamen factus sum, ut variorum scriptorum,

quos in alium usum mihi pervolvere contigisset, sensum et relationem observarem. Natae sunt hinc adnotationes, quae pedetentim auctae varia nondum animadversa prodidere; atque ea dissertationi huic sufficere autumabam. Impellebat etiam, quod aliquod gratitudinis testimonium ita praestiturus mihi videbar, non illud quidem, ut deberem, sed quod viribus meis et succisivarum horarum laboribus par esset; haud dubius, quidquid demum id foret, velut optimae voluntatis signum saltem accipi posse. Utcunque vero conatus mei successerint, non alia ex causa factos esse certus esto. VALE.

Mathias Corvinus, quemadmodum plerisque Hungariae Regibus bellica fortitudine et operum magnificentia antecelluit, ita litterarum culturam antecessoribus suis (si Ludovicum I. Quinque-Ecclesiensis studii (a) et Sigismundum Budensis Academiae (b) conditores, quorum tamen cogitata maturitatem non attigerunt, demas) non admodum curatam, regno suo praecipue intulit. Bibliotheca certe, si sola esset, quam maximis, et quos Rex unus sustinere poterat, sumptibus exstruxit, sufficeret ad ipsum inter summos bonarum artium fautores efferendum. Ea siquidem fuit, quae, dum staret, spectatores in admirationem abripuit; ut periit, posteros dolore nondum extincto affecit, totque in laudes suas scriptores animavit, ut nulli Bibliothecarum fortem istam obtigisse sciamus. Naldus Naldius pri-

mus nascentis incunabula quatuor Carminum
 libris (c) cecinit; Nicolao Olaho Strigonienfi
 Metropolitanae (d) apparatus descriptum de-
 bemus; Joannes Alexander Brassicanus (e)
 facundiae suae nervos in congerendis praeco-
 niis eo intendit, ut prope modum excessisse
 videretur, nisi conatus hi in pensum cederent,
 quo damna eidem illata refarciverit. De reli-
 quis, ab interitu Paulus Taffernerus (f) Pe-
 trus Lambecius (g) et Julius Pflugius (h) me-
 moratu digna tradidere. Nostro tempore Joan-
 nes Guil. Bergerius (i) Georg. Mathias Bose
 (k) Paullus Fabri (l) alique de ipsa tractan-
 dum susceperunt. Attamen (ut resumpti ar-
 gumenti causam proponam) rariora illa sunt,
 et plurimum majoribus operibus conjuncta,
 ut multam operam impensurus sit, qui inte-
 gram gloriosi hujus Corviniani moliminis no-
 titiam nancisci desideraverit; ista nihil novae
 lucis addunt, quin saepe variis figmentis du-
 biam ejus gloriam prostituunt. Sileo ampli-
 catam orationem, exaggerationesque Rheto-
 ricas, quae quidem laudationem augent, im-

9

pediunt tamen velut speciosa diverticula rem
ipsam cognoscere paratum.

a) Paullus Fabri in commentat. de Bibl. Budensi p. VII.

b) Cl. Georg. Pray S. J. Annal. Reg. Hung. P. II. p. 186.
Ex Professoribus unicum deprehendi M. Joannem de
Horaw an. MCCCXCVI. ex Universitate Viennensi
accerfitum.

c) Eos Mathias Belius Tom. III. Hung. nov. adjecit.

d) In *Hungaria* sua cap. V. Illam cit. Belius in appa-
ratu ad Hung. Vet. et nov. monumento I. et rursus
Cl. Franc. Adamus Kollarius S. C. M. a Conf. et
Bibl. Vindobon. Aug. Custos primarius conjunctam
ejusdem *Olahi Attilae* publicavit Vindobonae
MDCCLXIII. in 8. quam editionem sequor. Locum
de Buda huc pertinentem jam antea ex Ms. Codice
P. Martinus Szent-ivanyi attulit in dissert. Paralipomenonica rer. memorab. Hung. Catal. IV. p. 14.

e) Praefixit Brassicanus *Salviano* suo (ed. Basileae
MDXXX. fol.) ad Christophorum a Stadion Antistitem
Augustensem longam epistolam de hac Bi-
bliotheca; quae etiam in editione Norimbergensi
MDCXXXIII. recusa est, et iterum inserta habetur
collectioni Maderianae de Bibliothecis p. 145. Ex-
cerpta dederunt, quicumque posterorum hujus Corvi-
niani in litteras studii meminere.

f) De Caesarea Legatione ad Portam Ottomanicam
Com. de Leslie. P. IV.

g) Lib. II. Comment. de Caes. Bibl. Vindobon. cap. IX.
cujus et Taffernerii verba Pflugius ac Belius Hung.
nov. p. 366. et antea de Litteratura Hunno-Scythica
p. 44. etiam exhibuerunt.

- h) Hujus extat epistola ad Vitum Ludov. a Seckendorf. Praeter fata Bibliothecae Budensis, librorum in expugnatione ultima repertorum catalogum recensens primum separatim excusa, inserta dein novae accessioni ad Collectionem Maderianam p. 309. ed. Helmaestadii MDCCIII. in 4.
- i) In programmate de Budensi Mathiae Corvini Bibliotheca. ed. Lipsiae MDCCXLVIII. quod postmodum reculum est in Eloquentia publica p. 345.
- k) In programmate ed. Vitembergae MDCCXLVIII.
- l) Postrema hujus est de Augusta Budensi Bibliotheca commentatio ed. Lipsiae MDCCCLVI. in 4. His adnumeretur opusculum inscriptum: *Bibliothecae Veterum deperditae in Augusta Vindobonensi instauratae ed. Viennae MDCCXXIX.* in 8. ubi P. I. caput VIII. *Bibliotheca Budensis Regia* facit. Struvii item introductio in notitiam rei litterariae et usum Bibliothecarum cap. II. §. XVIII. aliique.

I.

Principio quidem, ut eorum morem amplecterer, qui res ab exordio repetunt, annus ille statuendus esset, quo Mathias Rex ad condendam hanc Bibliothecam animum adiecerit; verum nihil in acta relatum est. Si tamen conjecturae locus est, annum MCDLXXVI. natalem figendum existimo. Quamvis enim Augustus conditor studiis semper addictus (a)

fuerit, plerique nihilominus eum elegantioribus moribus, et quod sequitur litterarum splendori excolendo amplius se permisisse asserunt, postquam Beatricem Aragoniam Ferdinandi Siciliae Regis filiam conjugem (b) accepit; quod dicto anno (c) perfecit. Tum enim Regium illud Palatium, quod imperfectum hostibus stupori fuit, molitum esse cum historiae testantur, tum affixa inscriptio Austriacarum Victoriarum testis: *Magnanimum Principem Victoria sequitur anno 1484* (d). Animadverto etiam, perpauca exterorum, qui ad litterarum honestatem evocati, aut praemiorum spe allekti, imperante Mathia, Hungariam illustrarunt, ante hunc annum appulisse, praeter nonnullos Mathematicos aut Professores Vindobonenses (e), quos tamen, uti et alios, potius favore Joannis Strigoniensis Archiepiscopi frequenti eruditorum virorum hospicio (f) clari, sociorumve Antistitum id fecisse autumo. Hoc vero consituto Paullus Fabri annum LXVI. dicti seculi natalem hujus Bibliothecae staturans (g)

nullo suffragatore se tuitus, asserto suo non subsistet. Utcunque autem fuerit, etiamsi decennium praevertamus, exiguum tamen est temporis intervallum, quo ea praestitit Mathias, quae seculorum esse potuissent.

a) Jac. Philippus Bergomenfis Erem. Aug. Lib. XV. Supplementi Chron. ad an. MCDLXIII. *Hoc unum de hoc Rege vulgatissimum habemus, quod merito cum Julio Caesare, et Alexandro Magno in omni re conferri possit. Saepenumero (cum legendi avidus) in ipsius pulvinaribus inveniebatur Livius, aut Curtius, aut alius historicus, legebatque ardentissime sacras litteras, et ea, quae in his continentur, memoriae adeo commendabat, ut plerique admirarentur.*

b) Ant. Bonfinius rer. Hungar. Dec. IV. Lib. VII. p. 494. ed. Pofonii MDCCXLIV. fol.

c) Conf. Narratio nuptiarum istarum T. I. p. 519. Scrip- tor. rer. Hung. quos Cl. Schwandnerus edidit. Bon- finius Dec. IV. Lib. IV. p. 457.

d) V. Steph. Gerlachii Diarium p. 12. ed. Germ. Fran- cof. MDCLXXIV. fol.

e) Georgium Peurbachium magni nominis Mathemati- cum, etsi a morte Ladislai Regis Austriacos Principes fuerit secutus, in Hungariam tamen regnante Mathia excurrille disco ex litteris ejusdem Peuerbachii ad M. Georg. de Egenburga super morte M. Reimperti Müllwanger, quae sub an. MCDLIX. accidit. Debeo istas adhuc anecdotas Cl. Raymundo Duellio illustris Canoniae ad S. Hippolytum decori, viro jam gran-

daevo, nunquam vero in operibus suis eruditus emerituro; quod grati animi ergo commemorasse juvat. Joannem Müller Regiomontanum muneribus, stipendioque donatum, imo et mensae Regiae adhibitum a Mathia ferunt; opus tamen ille suum *de directionibus* Joanni Strigoniensi Archiepiscopo inscripsit, et tandem Ephemerides Mathiae. M. Nicolaum de Hittendorf in Istropolitana seu Pofoniensi Academia Professore publicum (Mentionem hujus faciunt acta facult. Artium et Theologiae Univ. Vienn.) ejusdem Praefulis, utpote Fundatoris, evocatione munus adivisse, palam est.

- f) Galeotus Martius lib. II. de homine §. de ves. *Tempestate nostra Musas ex toto orbe fugatas ad se revocavit, Hungariamque novum Musarum domicilium constituit; unde factum est, ut, qui dispersi fuerant docti, ad ipsum tanquam ad litterarum parentem turmatim confluerent.*
- g) Op. cit. pag. X.

II.

Budae itaque regni Metropoli in arce regia interiori locum Bibliothecae designavit tanto quidem digniorem, quanto ampliorem haec ipsa aulae splendidissimae ornatum adjectura esset. Et illa vero ex prima constitutione unius camerae peralta fornice constructa tribus partibus complenda erat, ita ut quar-

tam fenestrae duaeque portae occuparent, quarum altera hospitibus admittendis, altera Regi pateret in eum praecipue usum servitura, cum in pone adjuncto sacello S. Joannis Eleemosynarii exuviis sacro, quo secretus aperiabatur aspectus, devotioni suae vacare decrevisset (*a*). Crescente tamen librorum numero accessit et altera camera et alius librorum ordo, ea partitione, ut una linguas orientales, puta: Graecam, Hebraicam, Syriacam, Chaldaicam etc. (*b*) contineret, altera Latinis authoribus repleretur (*c*). Ad ingressum velut in atrio camera erat signis et globo coelesti ad Bohemicam Mathiae coronationem perpetuandam picto (*d*) fortassis etiam instrumentis mathematicis (*e*) artefactis, et picturis (*f*), quemadmodum reliquae aulae nobiliores partes, conspicua. Occurrebant quoque in Palatio duae aliae minores Bibliothecae (*g*), quae; ut arbitror, ad manum praesto essent. Naldius (*h*) inter sacra litterarum ornamenta computat duos fontes pone extructos, quorum unus ex marmore Floren-

tia advectus (*i*) alter ex argento domi fusus erat. Verum Poetae in gratiam suarum Musarum positos sibi fingere placuit, ne illae sua Hippocrene carerent, cum potius totius regiae splendor inde quaereretur (*k*).

a) Naldius Lib. II, v. 1. p. 611. edit. Belianae.

*Quadratus mediis locus in penetralibus ergo
 Existens, cameras testudine sustinet altas
 Incurva; paries quam cinxerat undique fortis
 Decocti lateris, durique a robore saxi;
 Cui geminae lucem fundunt a fronte fenestrae
 Compositae vitreisque coloribus: in nova certe
 Cunctis, qui veniunt illuc, spectacula rerum.
 Inter utramque manens ima sub parte resedit
 Lectulus auratis stratis: ubi regius heros
 Saepe solet placidam membris captare quietem.
 Ostia bina manent illic, quorum altera mittunt
 Intro quosque viros: mittunt quorum altera Regem
 Inde foras; quotiens secreta in sede locatus
 Solus adesse cupit sacris, hymnisque canendis.
 Atque triplex muri facies, quae restat ibidem
 Integra, neve aliis ullis obnoxia rebus,
 Illa triplex triplici tabulatum ex ordine sumit.*

b) Harum linguarum testes Velius, Braslicanus, Simonius infra.

c) Olahus loc. cit. *Qua itur ad stationem ex latere interioris Bibliothecae, ad sacellum divi Joannis perforatum, unde Rex Sacrum audire consuevit, duae obviae sunt aedes concameratae, quarum altera voluminibus Graecis partim e medio Graeciae,*

partim ex aliis Orientis regionibus non minori cura, quam labore eo congestis referta erat; altera interior continebat codices totius latinae linguae a primis rudimentis ad arcem usque scientiarum.

- d) *Ante hanc, ait Bonfinius Dec. IV. lib. VII. p. 495. cubiculum est in absida curvatum, ubi coelum universum suspicere licet versus austrum. Gerlachus op. cit. praeter Zodiaci signa ad globum coelestem ibi pictum distichon sequens se legisse testatur:*

Cum Rex Mathias suscepit sceptrum Bohemae Gentis, talis erat lucida forma poli.

- e) *Henricus Ranzovius in catalogo Imperatorum, Regum et Principum, qui Astrologiam amarunt, teste Lomeiero, refert, Davidem Ungnadium Caesarem ad Turcas legatum an. MDLXXII. (legendum MDLXXIII. eo siquidem anno legatione hac functus est) invenisse ex adverso januae Bibliothecae inter rudera coelestem globum duobus geniis suffultum, et compositum ad tempus suscepti per Mathiam regni Bohemici cum iisdem versibus, quos supra legationis hujus verbi minister Gerlachus ad globum pictum retulit.*
- f) *Henricus Scherer S. J. in Geogr. polit. T. II. p. 508.*
- g) *Olahus loc. cit. Praeter has et aliae duae Bibliothecae in locis diversis arcis, sed prioribus inferiores.*
- h) *Lib. IV. v. 341. p. 637.*

*. binos modo surgere fontes
Optimus ille jubet Musis, Phoeboque sacros.
Ex illis alter pario de marmore constat,
Vectus ab Hetruscis oris; argenteus alter,
In quo celando multum consumpsit et artis
Pannoniae populus.*

Quam eandem rationem jam in epistola praefixa dederat: Gemini fontes illi abs te parati sunt pro

uno vetere pegaseo fonte, in quorum altero Musae sub sidere Cancrī se aqua lavent frigida, in altera unda se foveant calida, eo tempore, quo terra riget nivibus.

2) Inter Angeli Politiani epigrammata duo sunt, digna, quae huc transferantur:

In fontem Ungari Regis.

*Usque Fluentina vectum est hoc marmor ab Urbe,
Mathiæ ut Regi largior unda fluit.*

Et alterum.

*Thusca manus, Thuscum marmor, Rex Ungarus auctor,
Aureus hoc Ister surgere fonte velit.*

*) Bonfinius loc. cit. p. 495. retractorem aulam nimis exornavit: quippe qui a Danubii parte aediculam statuit, hydraulicisque organis, item sacro fonte duplici marmoreo et argenteo decoravit.

III.

Structuram internam hanc accepimus: libri secundum classes in forulos erant dispartiti, suis titulis adjecto indice insignes, ut notarentur ea, quae hic reperirentur. Tegebantur illi velis sericeis auro intertextis. Imam partem, quae pavementum contingit, formabant arcae ad recondendos codices, qui in suis tabulatis locum non habuerunt (a). Neque arculariae, neque sculptoriae artis aliquid in-

termiffum, ut fcrinia eleganter conficerentur (b). Ipsi libri potiffimum membrana confabant, faepe ferico, argento et auro illigati (c): omnes vero infignibus Corvinianis fuis, corvo fcilicet annulum gerente, quibus adhuc fuperftites dignofcuntur, adpictis notati; fic enim Mathias infignia fua a Paternis diftinxit, ut Corvi roftro annulum infereret, cum Joannes Hunnyades Pater corvo fimplici uteretur: quod in numo aureo, dum is gubernatorem ageret, cufo mihi oftendit Cl. Schwandnerus. Omnia denique, ut de apparatu finiam, ita ornata fuere, ut Mufarum hoc domicilium pulcherrimo templo (d) aequipararetur. An autem peculiarem infcriptionem praefetulerit, nondum inveni; nam illa, quam Paulus Fabri (e) memorat, alibi affixa legebatur.

a) Olahus loc. cit. Continebat codices per capsulas et loculamenta ordine quosque fuo diftinctos. Tegebat horum quodlibet velum fericeum, coloribus auroque variegatum cum indice disciplinae et profeflionis, in quas libri erant difcreti. Naldius in epift. praefixa p. 599. Adhibitae Cortinae ex auro per artem inter-

texto et purpura confutae, quae libros a pulvere subtiliori vindicarent. In parte ima, quae pavimentum adtingit, collocata sunt serinia gravi arte elaborata, in quibus volumina, quae in tabulatis superioribus prae multitudine locum non haberent, plura simul conderentur.

b) Idem Naldius lib. II. v. 15. p. 612.

*Illa triplex triplici tabulatum ex ordine sumit
Arte laboratum, fulvi splendentibus auri
Bractea: quod pinxit foliis, tenuique refulsit
Auratis: haec facta quidem pretiosa metallis.
Non ego narrarim, quanta exornatus ab arte
Ille locus fuerit: prisca fuit Alchimedontis
Ille operi similis, vel Mentoris artibus idem
Par fuit egregiis; nec plus valuisse feratur
Daedalus ingenio, quam qui se exercet in illis
Caelandis lignis, incidendisque figuris.*

c) Bonfinius loc. cit. *Cultus librorum luxuriosissimus.*
Olahus cap. cit. *Magna pars voluminum constabat
membranis, colligata serico, umbilicis, fibulisque
argenteis, auro ludicis.*

d) Braslicanus ep. cit. *Asinius Pollio primus Romae
Bibliothecam in fano Herculis dedicavit. Hanc lau-
dem Patrum nostrorum memoria, si non superavit,
aequavit tamen inclytus ille, ac nunquam satis lau-
datus Pannoniae Rex Mathias, qui Bibliothecam
suam, quam ex omni scriptorum genere confertissimam
instruxerat, in amoenissimo etiam templo dedicavit.*

e) Adfert is *Epigramma Bibliothecae auctore Bonfinio
incisum:*

Atria cum statuis ductis ex aere, foresque

Corvini referunt Principis ingenium.

Mathiam partos tot post ex hoste triumphos

Virtus, aes, marmor, scripta perire vetant.

Verum ipso fatente Bonfinio epigramma hoc veteri palatio per Mathiam restaurato inscriptum fuit, sicut nec statuæ Herculis et Apollinis ad bibliothecam pertinebant alio loco positæ. V. infra §. XI.

IV.

Quoniam vero adolescente Typographia, librorum impressorum optata copia negabatur (etsi ad mortem ejus usque facile aliquot millia obvenerint) ad supellectilem litterariam coemendam Mathias peritos viros in Græciam, ipsam Asiam, aliasque regiones misit, quos inter Thaddæus Ugoletus Joannis Corvini filii Praceptor Florentiam legatus (*a*) tantam Regi famam conciliavit, ut certatim gens litterata non solum veterum authorum, quæ postulaverat, scripta (*b*), sed sui etiam ingenii foetus dedicaret, operamque ad ferendum Bibliothecæ absens (*c*) offerret. Et sane, si uspiam terrarum hujusmodi merx requirenda erat, ea ex Florentino emporio tum optima sperari poterat, quod Medicei omnium eruditorum patrociniū affectarent, et docto-

rum quique apud ipsos hospitium haberent (d). His vero non satiatus Mathias Florentiae quatuor librarios (e) aluit, quorum correctioni et nitore Naldius, aliique multiplici scientia perpoliti viri (f) invigilabant; domi autem triginta, qui libros describerent, pingerentque sub Felice Ragusino Praefecto, harum artium intelligentissimo (g); unde non potuit non brevi temporis spatio immensus et selectus codicum cumulus aggregari. Auxit enimvero pretium haec ipsa Bibliothecae utiliter instituendae sollicitudo, sed et ipsum accendit aliquando, ut videbimus, aliorum studium ejus rebus inhiandi, cum quaedam prope esset certitudo librum isthinc sumptum nec inter quisquilias numerandum, nec sphalmatibus admodum esse obnoxium, quod ab illis collectores, ab istis correctores, utrique eruditi, singulariter cavissent. Fabulatur nihilominus Paullus Fabri de Mathia asserens: *Caesis barbaris ac ultro pacem flagitantibus reliquias Bibliothecae Constantinopolitanae a flammis et saevitie Turcarum superstites*

extorsit (h). Ubi enim conditiones istae? ubi postulata haec leguntur? Redemptos plurimos libros e manibus Barbarorum assentiuntur omnes, extortos nemo somniavit. Sed libuit aliquid dicere, quod alius nondum protulisset.

- a) V. Naldium in cit. epist. et poemate.
- b) Philippus Valor varia authorum veterum opera Mathiae inscripsit, quarum aliqua supersunt in Guelpherbitana.
- c) Angelus Politianus lib. IX. Epist. 1. qua poema suum *Nutritia* dictum Regi consecravit: *vehementer cupio aliquo labore meo tuam celsitudinem demereri; cupio studiis ingenioloque meo, si datur, commendare me tibi Rex invicte . . . si quid igitur ipse mandaveris, obibo libens; sin minus, eligam tamen pro iudicio, captuque meo, quod tibi fore arbitrer quam gratissimum. Bibliothecam video jam pridem comparas omnium (sicut expectamus) non ornatissimam solum, sed etiam copiosissimam. Possumus igitur multa, si res postulat, e graeco vertere in latinum tibi, multaque rursus quasi nova eudere, quae nec ab eruditis forsitan respiciantur.*
- d) Degebant tunc Florentiae, praeter jam laudatos, primi litterarum et Philosophiae Platonicae restauratores Marfilius Ficinus, Christophorus Landinus, Georg. Merula, Petrus Crinitus, Ugolinus et Michael Verini, Bartholomaeus Scala, Demetrius Chalcondylas Atheniensis, aliique, de quibus abunde Angelus Maria Bandinius in Specimine Florentiae litteratae seculi XV.

- e) Brassicanus loc. cit. *Mathias Rex, quem recte librorum Heluonem appellaveris, quatuor insignes librarios Florentiae magnis impendiis alebat, quorum is unus et unicus labor erat, ut omnes melioris notae auctores et graecos et latinos, quos commodum ex Graecia habere non poterat, exscriberent. Nam ipsa Typographia (ut exigua sunt omnium rerum principia) nondum tam late radices egerat, ut ardentissimis illis et vere regiis votis Regis omnium excellentissimi satisfacere posset.* Memoriam nostram meretur Gherardus Colorator Florentinus, quem Vasarius (in vita hujus Gherardi p. 454.) narrat complures libros minio colorasse pro Bibliotheca Mathiae Corvini. Conf. Ant. Mar. Biscionii Bibliotheca Mediceo-Laurentiana p. XXXV.
- f) Naldius in cit. epist. n. II, p. 596. *in emendandis voluminibus tuo jussu, e scriptis occupamur. Qualis quantusque hic fuerit, ex sequenti Politiani epigrammate, quod in libellum epigrammatum Naldii scripsit, bene arguitur:*
Dum celebrat Medicem Naldus, dum laudat amicam,
Et pariter gemino raptus amore canit.
Tam lepidum unanimes illi ornare libellum
Phoebus, amor, Pallas, gratia, Musa, fides.
- g) Olahus loc. cit. *Audivi a Majoribus Mathiam Regem, dum viveret, aluisse semper ad triginta servos amanuenses pingendi peritos, quorum ego plerosque illo mortuo noveram. Horum erant opera omnes fere et graeci et latini codices conscripti. Praefectus his Felix Ragusinus Dalmata, et ipse jam senex mihi cognitus, qui non modo graece et latine, sed chaldaice et arabice doctus: praeterea in ipsa quoque pictura exercitatus sedulo advertebat, ne quis error in describendis libris committeretur.*
- h) Op. cit. pag. X.

Numerus voluminum in supremo, quo pertigit, gradu dimensus a nonnullis ad quinquaginta millia extenditur; quod pace illorum permittitur. Falso tamen idem Fabri (a) culpam impingit Lomeiero, velut tantam impressorum copiam divinasset, cum hic de universa tam manu, quam typis expressorum summa (b) fit locutus. Multitudinem autem stupere omnes, in qua extollenda prae ceteris est Brassicanus (c) qui se Bibliothecam hanc non semel excussisse, et exactissima diligentia inspexisse alias jactavit, plena etiam fide recipiendus, modo ut omnes Sophisticos libros procul ablegatos tacuisset. Si enim hoc nomine Theologos Scholasticos, aut Philosophos Peripato addictos intellexit (ut quidem haec formula vulgari acceptione sonat) horum certe non pauci in Bibliotheca ista cernebantur (d), tametsi utilium librorum abundantia longe superarentur.

a) In com. cit. p. XIII.

b) In opere de Bibliothecis p. 156. ut in accessione altera Maderiana reperitur,

- e) *Quot libros, ait ille, tot etiam thesauros isthic inspexi. Dii immortales! Quam jucundum hoc spectaculum fuisse, quis credat? Tunc certe non in Bibliotheca, sed in Jovis gremio, quod ajunt, mihi esse videbar. Tantum hic erat antiquorum, Graecorum simul et Hebraicorum voluminum, quae Mathias ille Rex capta jam Constantinopoli, everfisque multis aliis amplissimis Graeciae Urbibus e media Graecia inaeestimandis sumptibus coemerat, ac tanquam mancipia ex Barbarorum catastis atque compedibus receperat. Tantum hic erat latinorum librorum et veterum et recentiorum (procul tamen ablegatis omnibus sophisticis) ut nusquam alibi, quod ego quidem sciam. Enumeratis dein pluribus nominatim Graecis authoribus, omitto, ait, Poetas, Oratores, Philosophos atque Historicos, quorum hic immensam vim inspicere licuisset. Vidimus auctores graecos innumerales, infinitaque in Poetas fere omnes commentaria, nemini Doctorum, aut paucis omnibus visa.*
- d) V. Catal. libror. residuor. apud Pflugium.

VI.

Nec vero tanta moles Praefectis et Custodibus caruit, quorum primum existimo nominandum Thaddaeum Ugoletum. Is Parmae natus, juvenis adhuc in aulam Ungaricam adscitus, et Joanni Regio Principi erudiendo praepositus fuit. Cum deinde Rex Florentinis

Cimeliis litterariis Bibliothecam augere constituisset, Thaddaeo demandatum est, ut ea in civitate cuncta dirigeret. Mathiam diu supervixit in Patria, veterum authorum, quos undique conquieserat, emendatione et editione honeste districtus (a). Alter a praefectura ista celebris est Bartholomaeus Fontius (b) Bernardi Nuthii Florentini Professoris Rhetoricae artis discipulus, et ipse jam an. MCDLVIII. ejusdem scholae Professor institutus; quod officium etiam, ubi in Patriam ex Hungaria regressus est, resumpsit. Vitam reliquit mense Octobri an. MDXIII. natus annos LXVII (c). Opera Fontii multiplicia, pleraque tamen artis suae sunt testimonia (d). Hunc excepisse videtur Galeotus Martius Narniensis (e) vir robusti, sed paradoxo ingenii, quo ingens famae et vitae discrimen sibi accivit. Facetus caeteroquin, qua gratia Mathiam sibi potissimum addictum fecit, et aliquando se ab infamia liberavit. Dum enim in foro Veneto (f) ad geminas columnas perductus esset, ut impetrata venia se falsa aliqua scripisse fate-

rētur, id iudicium exortus in turba risus
 evertit, falso ac repentino Galeoti dicterio
 excitatus: nam cum forte non ignobilis Ve-
 netus e turba proximus strigosa proceritate,
 et uxorio probro notatus traductum ludibrio
 praepinguem porcum appellasset; extemplo
 Martius renidentique ore, pinguis, ait, por-
 cus quam macer hircus esse malo. Erat enim
 usque adeo tumentis abdomine, ut rheda cur-
 ruli veheretur, quod sub vasto obesi corpo-
 ris pondere vel praegrandia jumenta fatisce-
 rent. Bohemiam, Ungariam, Germaniam et
 Hispaniam peragravit, parum stabili loco ver-
 satus, nisi quod Bononiae Rhetoricam et Poe-
 sim longiori tempore docuerit, alias medici-
 nam exercens (g). Atque haec quidem mi-
 nime dubia sunt. An vero Mathiae Regis
 praeceptor, epistolarumque Magister et in
 castris miles fuerit (h), non modice haereo,
 quod tempora non satis congruant, et ipse in
 suis operibus, ubi maxime posset, nullam ho-
 rum mentionem asserat. Falsum autem omni-
 no est, eum in itinere ad Ludovicum XI. Gal-

liarum Regem, a quo fuerat evocatus, mor-
 tem oppetiisse, dum Regi obviam factus ex
 equo descensurus, in terram gravi lapsu alli-
 sus esset (*i*); nec plus veritatis habet, quod
 Götze (*k*) opinatur, eum anni MCDLXXVIII.
 limites non fuisse transgressum, siquidem ad-
 huc vixit Austria per Mathiam occupata, id
 est, post an. MCDLXXXVI. Vicissim, ut Ju-
 sto (*l*) fides sit, eum an. MDXXXV. inter vi-
 vos egisse, nuda assertio non sufficit. Vero-
 simillimum est Martium senem ad montem
 Anianum circa Ateste arvina suffocatum in-
 teriisse, quae Pauli Jovii (*m*) est narratio.
 Scripta ejus ampliori recensione digna sunt (*n*)
 ob variam diversorum de iis relationem. Ul-
 timus sub Mathia Bibliothecae praesuit Fe-
 lix Ragusinus Dalmata vir Graecae, Latinae,
 Chaldaicae et Arabicae linguarum peritus,
 multum de praestantia codicum meritis: de
 quo supra actum fuit. Opere pretium foret,
 si quispiam reliquos eruditos viros sub hoc
 Rege Hungariam illustrantes accuratius inqui-
 reret, eorumque doctos labores conscriberet,

nae ille multum ad historiam litterariam Patriae suae conferret.

a) Operum hujus et emendationum aliquam recensionem adjiciam: *Quintiliani declamationes CXXXVI. Thadeo Ugoletto recognitore, Parmae per Angelum Parmensem olympiade quinquagesima octava, qui est annus a salute Christiana M.CCCC.XCIIII. quinto Non. Jul. Dicavit Thaddaeus laborem suum Anselmo nepoti. Refert Maittaire Tom. I. anal. Typogr. p. 327.*

Claudianus emendatus per Thadaeum Ugoletum Parmensem. Impressit Joannes de Tridino, alias Tacuinus VI. Junii 1495. in 4. recusus est idem autor ex hac emendatione per Christophorum de Pensis Venetiis 1500. XXIII. Maji in 4. fortassis etiam editio prior per Angelum Ugoletum Parmae 1493 in 4. ad nostrum pertinet. De his Maittaire op. cit. Tom. I. p. 322. 333. et 367.

Ausonii Paeonii Poetae opuscula a Thadeo Ugoletto recognita. Parmae per Angelum Ugoletum Parmensem X. Julii 1499. in fol. Eodem recensente p. 361.

M. Actii Plauti Afinii comoediae viginti nuper emendatae: et in eas: Pyladae Brixiani lucubrationes. Thadaei Ugoleti et Grapaldi virorum illustrium scholia. Anselmi Epiphyllides. fol. Ugoletus dicavit librum Joanni Lucino Arnutio, Alexandria nato, Leonis X. P. M. postea Datario; defendit autem Merulam contra Pyladem, cujus tamen adnotationes non improbat. Libet adjectam singularem Typographorum clausulam integram recudere: Plauti hasce viginti comoedias excusserunt formis solertissimi ac integerrimi juvenes Octavianus Saladius et Fran-

ciscus Ugoletus, quorum quinque prioribus Pyladis glossemata circumfuderunt: undecim vero sequentibus cum principio Rudentis doctissima Hypomnemata Thadaei Ugoleti et Grapaldi virorum illustrium: deinceps ad exitum usque Anselmi etiam Epiphyllides addiderunt. Qui etsi literas ipse non profitetur, gravissimo tamen atque amicissimo homini Thadaeo Ugoletio non obsequi, ultra aras quoque, non potuit. Impressores ipsi homines se fatentur, nihilque, quod humanum sit, alienum a se putare aiunt: propterea, quae eorum solertiam suffugerunt, placuit adscribere. Leviora inter legendum per se studiosi emendabunt: quos valere optant, et ut rem litterariam bene gerant, plurimum hortantur: bene gesturos autem eos non ambigunt, si Plautinas comoedias nocturna manu atque diurna versaverint. VII. Id. Martii IDX. Parmae. Demonstratur ex his totam fere Ugoletorum familiam, Thaddaeum, Angelum, Franciscum, Anselmum se litterarum servitiis dicasse.

In Bibl. civ. Vindobonensi existit Joannis Craffonii Dictionarium graecum impressum Vicentiae 1483. in fol. cum additionibus Mss. quae (verba sunt Cl. Lambacheri) videntur esse Thaddaei Ugoleti. Nam eadem manu subscriptum legitur: *Relectum XX Junii MCCCCLXXXIV. Thadaei Ugoleti: Paulus Romulæus dono dedit.*

His addenda sunt, quod in iis partem aliquam habuerit Thaddaeus *Bucolica Calphurnii et Nemesiani*, in quorum Parmensi editione ad calcem habetur: *Impressum Parmae per Angelum Ugoletum e vetustissimo atque emendatissimo Thadaei Ugoleti codice e Germania allato, in quo Calphurni et Nemesiani, uti impressi sunt, tituli leguntur.*

b) Lomeierus op. cit. cap. XIII. Menkenius in notis ad vitam Angeli Politiani p. 74.

c) Haec aliaque plura de eo Bandinius op. cit. sparsim utroque tomo,

d) *Persius cum com. Bartholomaei Fontii, Venetiis per Baptistam de Tortis XIV. Martii 1482, fol. recusatus eodem adhuc anno ibidem per Renaldum de Noviomago Theutonicum XXIV. Decembr. fol. Iidem addito Joannis Britannici Brixiani commentario ex recognitione Bartholomaei Merulae Venetiis sumptu Joannis de Tridino, fol. De his editionibus videndus est Maittaire Tom. I.*

Bartholomaei Fontii opuscula. Francofurti 1612, in 12. Quid in iis contineatur, ignoro; nondum enim vidi.

In Bibliotheca Guelpherbytana, teste Pflugio, exstat codex complectens sequentia Fontii opera, Mathiae Corvino R. U. dicata, duobus libris et certis sectionibus comprehensa, 1. *agit de Tadeo seu de locis persianis.* 2. *dicitur saxettus.* 3. *est de satyra et de studiis humanitatis.* 4. *de sapientia.* 5. *de Poetica.* 6. *de bonis artibus.* 7. *de historia.* 8. *de eloquentia.* 9. *de Pauli Ghiacciti vita.* 10. *de Donato vel poenitentia.* 11. *de mensuris et ponderibus.* 12. *est commentarius in Persium.*

Bandinius op. cit. sparsim haec ejus opera Florentiae in Bibliotheca Riccardiana existentia refert: *Epistolarum libros tres Americo Cursino dicatos, cui codici catalogus operum Fontii adscriptus est; Annales suorum temporum; silvam variae lectionis vitam Pauli Diacetti; Orationes XVIII, quarum una est, qua Christophorum Landinum in funere laudavit; excerpta de rebus naturalibus ex diversis auctoribus; adnotationes in Livium et Juvenalem; Castigationes in Persium; Praelectiones in eundem;*

excerpta ex Landini opere de animabus; vocabula et observationes grammaticae; Etymologiae ex diversis auctoribus; emendationes in Valerium Flac- cum. Legenti clarum est, aliqua horum jam supra recensita, imo fortassis plura in laudatis opusculis impressa esse. Conf. Bayle, Negri scriptori Florenti- ni, Massa della vita di Persio.

- e) Sigism. Torda ad libr. de dict. et fact. Mathiae; ipse vero Galeotus id innuit cap. XXIV. dicti operis.
- f) Haec de periculo et corporis constitutione fere ad verbum Paulus Jovius in elogiis Doctorum virorum p. 104. ed. Basileae MDLXI. 8.
- g) Ipse Galeotus lib. de promisc. doct. cap. XV. p. 140.
- h) Paulus Jovius loc. cit. Gerdesius in Florilegio libror. rarior. p. 102.
- i) Pierius Valerianus lib. I. de literat. infelic.
- k) In memorabilibus Bibliothecae Dresdensis ed. germ. T. I. p. 252.
- l) In Chron. Med. apud Mangetum in Bibl. Scriptor. Med.
- m) Loc. cit. p. 105.
- n) Galeoti Martii Narniensis de homine libri duo. fol. sine anno et loco. Götze op. cit. T. I. p. 252. putat Venetiis apud Rubeum ante an. MCCLXXVI. edi- tos. Dicit author Joanni Archiepiscopo Strigoniensi. De se et eloquentia sua hoc in opere testatur: *haec hominis pars (lingua) viros doctos ad culmen dignitatis vexit; haec Galeotum multis Principibus junxit, et maxime Regi Mathiae Viro invicto, qui nondum octavam et viceimum annum egressus etc. Haec eadem mihi Galeoto et divitias paravit, et honores tribuit, et amicus conciliavit.* Confici- tur ex hoc loco opus istud sub anno MCDLXXI.

natum fuisse. At quia Laurentium Vallam vehementius exagitaverat, in Georgio Merula adversarium invenit, et extat ejusd. aetatis *Georgii Alexandrini in librum de homine Galeoti Narniensis opus* impressum cum ejusdem interpretatione in epistolam Saphus et emendationibus in Plinium et Virgilium. in 4. Non tamen ex arena cessit Galeotus rursus edita *refutatione objectorum*. Quae tam Galeoti quam Merulae scripta conjuncta postmodum prodierunt *Mediolani* 1490. fol. *Basileae* 1517. in 4. *Oppenheimii* 1610. 8. *Francofurti* 1619. 8. refutatione plerumque praetermissa. Plurimi asserunt, Galeotum in hoc opere Ethnicis et illis, qui ad lumen naturae vitam exigunt, salutem aeternam promississe; quare ad revocationem fuerit compulsus. Verum haec ad sequentem librum pertinent.

Galeoti Martii liber de incognitis vulgo. Opus, in quodum nimium philosophatus est, in exoticas et periculosas opiniones incidit. Götze loc. cit. existimavit interiisse, inductus forsan, quod, ut infra ostendam, exemplar Joannis Alexandri Brassicani perditum fuerit; extat tamen tum in Regia Taurinensi teste catalogo Tom. II. p. 1397. tum in Civica Vindobonensi Bibliotheca Ms. codex, ex quo Cl. Lambacher ejus contenta p. 170 recenset. Meminit ipse Galeotus hujus sui operis in libro de dict. et fact. Mathiae R. cap. XII. et XXIV. fata vero sua ibidem cap. XXVII. his enarrat: *contigit Galeotum Martium, qui propter suam universalem disciplinam et facundiam lepidam atque jocosam Regi erat charissimus, in discrimine vitae et rerum suarum saepe fuisse, et propter librum de incognitis vulgo, haereseos damnatum; sed tandem causa devoluta est ad Xystum Pontificem (suerat is, teste Jovio,*

in minoribus discipulus Galeoti) *virum eruditissimum, cujus jussu e teterrimo carcere exemptus Romam commigravit, ubi Galeotus multos reperit aemulos et inimicos acerrimos; sed summus Pontifex ex indicio doctrinae suae Galeotum judicans pristino honore et rebus recuperatis absolvit, ita, ut in pristinam dignitatem divitiasque Galeotus Xysti opera et judicio et auctoritate redierit. Sed inter agendum (diu enim causa agitata est) Joannes Vitez et propter veterem cum Galeoto benevolentiam, et maxime propter Regem Mathiam, cui sciebat Galeotum ob singularem cum virtute doctrinam cordi esse, plurimum in hac re desudavit, effecitque, ut gratis omnia Romae a Galeoto haberentur, quae ad ejus honorem ac salutem pertinebant. His peractis Galeotus ad Regem Mathiam convolvit. Duo hinc deducuntur, primum operis compositi tempus, scilicet post casum Joannis Archiepiscopi Strigonienfis, cui Joannes Vitezius involutus gratia Regis exciderat; hoc autem facto, quod tantopere respectu Regis pro Galeoto laboraverat, iterum receptus est, paulo post ad legationem Gallicam, inde ad Episcopalem Sirmiensem sedem promotus. Deinde quid Xystus Pontifex, quid Mathias R. praestiterit, quamvis Galeotus in dedicatione hujus libri, quam postea ad hunc Regem praefixerat, totum ei adscribat, quod solum auctoritate Mathiae praetexta fuerat adjutum: *Cruciamenta enim, ut ex cit. codice exscript Cl. Lambacher, et teterrimus carcer et vitae pericula (ter enim de capite agitato est) et ignominiosa ludibria, quae toto spectante populo Venetiis passus immerito sum, itemque bonorum meorum, quae satis ampla erant, amissio, filiabus,**

filiisque haereditate privatis, spoliata et diu in vinculis habita uxore charissima, in gaudium, libertatem, salutem, honorem, omniumque meorum integram recuperationem Majestate tua cooperante conversi sunt. Visum est haec longius referre, ad litem inter eruditos, quorum alii huic, alii alteri Galeoti operi fata ista assignarunt, terminandam.

Galeoti Martii de egregie, sapienter, jocosè dictis et factis Mathiae Regis ad inclytum Ducem Joannem ejus filium, Viennaë apud Michaelëm Zimmermannum, MDLXIII. 8. Scriptum est, ut ex dedicatione liquet, cum Mathias Austriam sibi jam subjecisset, Sigismundus Torna primus editor illud Maximiliano II. R. et B. Regi inscripsit. Recusum Viennaë MDCCXXIII. in 12. Habetur etiam in lectione scriptor. rer. Hungar. ed. Francofurti MDC. uti et Cl. Schwandneri Tom. I. p. 528.

Galeoti Martii Narniensis de doctrina promiscua varia multiplicique eruditione refertus, ac nunc primum in lucem editus. Florentiae apud Laurentium Torrentinum MDXLVIII. 8. Auctor Opusculum scripsit ad Laurentium Medicem, Innocentio VIII. P. M. jam aliquamdiu regnante, attamen ante annum MCCCCLXXX, quo astrum Veneris retrogradum futurum ait p. 432. Recusum Lugduni apud Joh. Tornaesium 1552. 16. et Francofurti 1612. in 12.

Meditabatur Galeotus et alia plura; sic enim lib. I. de homine tit. de pectore ait: Sed dicendum de hac re censeo, cum Astrologiam ad latinitatem revocabimus; est enim nobis in animo, cum absolverimus commentarios in Vergilium, scribere in Astrologia, et barbariem, qua omnes fere Astrologi imbuti sunt, penitus delere, docereque omnes latinam linguam non indigere in omni disciplinarum gene

re barbaris vocabulis. An perfecerit, aut ubinam lateant haec opera, me fugit.

VII.

Quantumcunque vero ita consultum fuerit, accendendis, juvandisque Hungariae litterarum studiis, ut etiam supra omnes cultiores populos principatus spes affulgeret, non tamen aliam fortunam hi Mathiae conatus habuere, quam bellica ejus gloria, felicitasque, ut simul cum ipso expirarent. Tametsi enim Vladislaus successor aliqua Corviniana opera non impari splendore ac magnificentia (a) prosequeretur, imo eruditionis ac doctorum virorum fautorem non segnem (b) se ostenderet, nihilominus haec ipsa brevi elangere. Sic namque saepius evenit, ut inertes virtutem velut se ipsis superiores ad captandam famam aliquamdiu mentiantur, mox ad pristina vitia redituri, cum id, quod cupierant, fuerint consecuti. Bibliotheca quidem haec regia a morte authoris sensim defluere, passibus initio tacitis, postea pleno cursu in

ruinam ire, antequam aperte hostiles manus experiretur. Res a paucis animadversa: unde factum est, ut plerorumque posterioris aetatis scriptorum, qui thesaurum hunc expilatam deplorabant, indignatio tota in Turcas effunderetur.

a) Gerlachus loc. cit. parti aulae superstiti inscriptum legit: *Wladislai Regis hoc est magnificum opus.*

b) Extare aliquos libros Bohemicis et Hungaricis insignibus notatos in Bibl. Civ. Vindob. me docuit Cl. Lambacher, qui utique Wladislao debentur. Huc facit ipsa continuatio Bonfinianae historiae ad annumque MCDXCV. et opusculum, quod idem Bonfinius Dec. V. lib. III. p. 552. se scripsisse testatur Casimiro Wladislai Patre defuncto: *Antonius Bonfinius, qui has scripsit historias, totius regii generis serie altius ad laudem familiae repetita, ejus (Casimiri) vitam quam ornatissime potuit, oratione laudavit.*

VIII.

Primam ergo universim cladem sub Mathiae successoribus Wladislao et Ludovico Regibus accepit, quod hi, cum cetera muneris remisse, neque pro majestate tractarent, ille exiguo animo, iste juventute sua, nulla pro-

pe cura conservandi, augendive hujus litterarum ornamenti tangerentur; nullos, quae conjectura est Belii (a) ex Olaho, scriptores aluerint, qui pessumdata resarcirent, perdita restituerent, aut futuris damnis praecaverent: forsitan ne Custode quidem peculiari, aut saltem alicujus nominis praeposito, quod mihi silentium Vadiani, Tanstetteri, Spiegelii, Cuspiniani, Brassicani (de quibus postea plura) virorum in laudandis sui aevi melioribus ingeniis non parcorum persuasit. Causa vero sic constituta non potuit non sequi, ut complures et meliores codices furto auferrentur (b) aut perirent.

a) In Notit. Hung. nov. T. III. p. 225.

b) Casparus Urfinus Velius lib. I. de bello Pannonico p. 16. *Praecipuum*, ait in descriptione Urbis et arcis Regiae Budensis, *inter haec ornamentum Bibliotheca altissimo fornice a Mathia sumptuosissime comparata, ac omnium linguarum libris, praecipue graecis ac latinis selectioribus referta, quam complures Bibliocleptae postea expilarunt, Rege Vladislao ac filio, ut aliarum rerum negligentibus, ita et conservandae rei incomparabilis parum studiosis.* Tale fatum codicis MS. Graeci historiae Ecclesiasticae Nicephori Calisti Xantopuli refert Joannes

Langus (et ipse quondam in Budensi gymnasio Professor) in dedicatione versionis suae ad Ferdinandum I. Caes. *Quum ante annos multos ex Budensi regia Bibliotheca, quam Mathias Corvinus Pannonum Rex pulcherrimam graecis et latinis libris lectissimis refertam instituit, surreptus, diu in privati hominis bonis fuisset, et postea per milites Turcicos in miserabili casu et direptione Pannoniae inter reliquam praedam Constantinopolim deportatus in foro ibidem scrutario venisset, perquam commode accidit, ut a Christiano eoque studioso homine emptus, postliminio in eandem Pannoniam sit reversus; ubi tandem in Dominium praeclari et eruditi viri Georgii Logi . . . concessit.* Omnes, quos legi, hanc codicis nobilissimi surreptionem Turcis adscripserunt, quam tamen stante adhuc et incolumi regno factam fuisse ex Langi dictis luce clarius demonstratur.

IX.

Crediderim vero, me non erraturum, si alterum huic proximum detrimentum adscripsero ipsis Musis alibi, praecipuis Vienna Austriae renascentibus, quae, quod in Bibliothecis patriis (a) sua quidem, non tamen desiderio sufficientia deprehenderent alimenta, Budensem hanc omnibus gentibus celeberrimam respexerunt. Commodum illis accidit,

ut Vladislai Regis aulam varii Academiae suae alumni assumerentur, qui viam aperuerunt, ut Bibliothecam istam spectare primum et perscrutari, dein etiam deflorare aliquantum liceret. Horum e numero praecipui fuerunt Augustinus Moravus (b) et Hieronymus Balbus (c), ille Praepositus Olomucensis et Brunensis, iste Praepositus Vaciensis, inde Albenfis, ac demum Posoniensis, uterque Vladislao, iste etiam Ludovico Regibus a secretis, donec ad Episcopatum Gurcensem fuisset euectus. Hos laudati Vadianus, Collimittius, Spiegelius, Gremperius, alique amicos hujus consilii ac patronos invenerunt.

a) Libet nonnullarum Bibliothecarum seculi XVI. initio per Austriam frequentatarum meminisse, idque in gratitudinis testimonium, quod et nunc studiis meis illas patere voluerint nulla non laude digni Praefecti. De Bibliotheca Fr. Fr. Praedicatorum Viennae Joach. Vadianus in epist. ad Rudolphum Agricolum juniorem an. MDXII. scripsit: *Anno abhinc quarto, cum ego et Petrejus meus Aperbachius magni ingenii et plurimae lectionis homo Bibliothecam Fratrum Praedicatorum Viennae bonorum librorum innumera multitudine confertam essemus ingressi, dum Poetas diligentius exentio,*

incidi in Persii codiculum perquam vetustum etc. Cuspinianus ex Bibl. ad Scotos Ottonem Frisingensem et Radevicum an. MDXIV. primus edidit. Bibliothecam ad S. Dorotheam a Sigismundo Kuglsberger Praeposito tunc fundatam (an potius, ut in lignis codicum Mss. et editionum veterum multitudo superflua docet, instauratam) fuisse narrat Joann. Basilius Küchelbecker in descriptione urbis Viennensis p. 589. et 721. Praetereo Academicas facultatum Bibliothecas, quo omnibus membris certa conditione aditus aperiebatur, tanta copia instructas, ut, cum post tempora in unum corpus coaluissent, adhuc an. MDCCLVI. supra mille codices Mss. numerarentur. Claustroneoburgensi eximium testimonium dedit Bonfinius Dec. IV. lib. V. pag. 466. *Ibi . . . foecundissima scientiarum omnium Bibliotheca, ubi multa ex Italicis urbibus erepta volumina spectantur, quae antiquitatis auctoritate permagni aestimantur.* Benedictus Chelidonium ad Scotos Abbas in editione Bandini ex codice Mellicensi an. MDXIX. curata Sigismundum Abbatem Mellicensem ita alloquitur: *Ad Bibliothecae tuae, quam novam construxisti, pervetustis, manuque scriptis codicibus plenam, digressi sumus memoriam etc.* Digna profecto, quam Joannes Eckius Viennensem Universitatem disputandi causa accessurus inviseret. Legendus de ea est eruditissimus Kropfius, cujus nunc in eodem officio successor est Cl. Beda Schuster, vir ad litteraria servitia promptissimus.

- b) Joach. Vadianus Argentorati MDXIII. in 4. edidit Bessarionis Cardinalis orationem *de SS. Eucharistiae sacramento, et quibus verbis Christi corpus perficitur*, et ejusdem epistolam ad Graecos, utrumque beneficio Augustini Moravi, qui orationem quidem

e pulverulentis Pannoniae Bibliothecis, epistolam vero ex libro sinceræ fidei Bibliothecæ regiae Budensis eruerat, recensente Cl. Lambachero in Bibliotheca antiq. Civ. Vindobon. T. I. p. 103.

- c) Georgius Tanstetter Collimitius Matheseos et Medicæ artis apud Viennenses Professor Alberti Magni de natura locorum opus Viennæ an. MDXIV. typis dedit, dedicavitque Hieronymo Balbo Vacienti Praeposito, ac humanitatem ejus extollit, qua anno praeterito ipsum et Vadianum Budae hospites exceperat. De horum ibidem actis etiam Spiegelius infra referet.

X.

Amplio rem autem Musis Viennensibus se in hanc Bibliothecam insinuandi occasionem praebuit illa post plurimorum annorum labores inter Vladislaum Regem et Maximilianum Imperatorem contracta arctior necessitudo, liberorumque illius, ac hujus Nepotum Principum foedera matrimonialia, quae dum tractarentur, nihil non a se impetrari permisit Vladislaus, communi fere parentum sorte, qui filiorum commoda procuraturi saepe caecutiunt, et quamvis in propriam Domum peccent, parum tamen esse existimant, mo-

do ut liberis aliquid ultra accedat. Usus ventis adeo faventibus, et oblata opportunitate Joann. Cuspinianus Maximiliani in his negotiis orator praecipuus (vigefies et quater decursu quinque annorum se in Hungariam ex hac ratione missum ipse alicubi (a) meminit) praeclara illa rarissimaque Philostrati (b) Diodori Siculi, Procopii, Joannis Monachi opera (c) et alia quaedam (d) qua dono regio accepta, qua mutuo solum primitus obtenta, in Bibliothecam suam, congregatis undique libris satis divitem, transcripsit. Atque haec sub Vladislao,

a) In diario de congressu Maximiliani Imp. cum tribus Regibus: *quinque enim annis, ut scis, volvo hoc saxum, quibus vigefies et quater in Hungariam orator ivi, atque haec negotia tractavi.*

b) *Sunt enim* (narrat Jacobus Spiegelius in praefatione ad Jac. Wimphelingi Selestatenfis expurgationem ed. cum Isocrate de regno et aliis Vienna MDXIV. 4.) *in mundo nonnulla, quae nisi me animus fallit, divulgata gratiam invenient in studiosorum oculis, et non (ut puto) proletariam. Et imprimis Philostrati Flavii Heroicorum, Iconum, Sophistarum, et epistolarum bracteata, aureaque opera ab Aldo antea graece impressa, nuper jussu*

Mathiae Corvini Regis Hungariae, ut multa alia, traducta per Antonium Bonfinium, virum, ut scriptis apparet, utriusque linguae admodum eruditum (mentionem hujus trimestris laboris sui facit ipse Bonfinius Dec. IV. lib. VII. p. 499.) reperta vero et indicata a Vadiano nostro amico vultus tectorio nihil simulante, quum cum Georgio Collimitio et Mathematico itidem amico haud protrito, Budae autumno exacto ageret, et illustrarem illum (ut mihi retulit) Bibliothecam cursim lustraret, quam et ego his Febris, quamvis obiter, summa tamen cum jucunditate vidi. Philostrato Joan. Cuspinianus vir discretæ prudentiæ jam fruitur, qui eum pulchro Jo. Gremperii accedente ministerio ex Pannonia inferiori Viennam advexit. Superest hic Philostrati codex elegantissimus in Bibliotheca Caesarea Vindobon. inter histor. profan. LXVI. in quo adhuc Joannis Gremperii manu adscriptum legi testatur Cl. Kollarius (in notis ad Casp. Ursini Velii de bello Pannonico lib. I. p. 16.) Mihi hunc librum dari jussit Serenissima Regia Majestas Hungariae et Bohemiae Wladislaus in praesentia D. Wolfgangi Pulsperger, Camerarii intimi et Generosi Stephani de Zintzendorf anno XIII. penultima Decembris.

- e) Cuspinianus in Coll. p. 569. (ed. Basileae apud Oporinum MDLIII. fol.) *Nuper, cum Oratorem agerem Caesaris Maximiliani apud Hungariae Regem Vladislaum, Diodori Siculi, Procopii, et Joannis Monachi historias hactenus latinitate non donatas et nostris incognitas e tenebris erui, ut Latinos adirent, ac multa, quae nos fugerant, edocerent, Obvenisse autem haec ex ipsa Bibliotheca regia Budensi alibi instruimur; et de Diodoro quidem eodem*

in opere p. 160. ipse refert: *Sed ego libros Graecos a decimo sexto usque vigesimum reperi Budae in Bibliotheca regia, cum illic Oratorem agerem. De Procopio ibidem p. 528. Budae, dum illic Oratorem Caes. Maximiliani apud Vladislauum Regem agerem, mirae vetustatis Procopium reperi, quem mihi Rex mutuo dedit: in quo cum conferrem cum latino, multa deesse observavi; tam laeue et mancus venit ad manus interpretis: quod et crebro lamentatur.* De Joanne Monacho seu Zonara luculentum Maximiliani Imp. habemus testimonium in litteris ad Wilibaldum Pirckheimerum die XX. Augusti an. MDXIV. datis: *Dum his superioribus temporibus honorabilis Joannes Cuspinianus Confiliarius noster ageret Oratorem nostrum apud Sereniss. Regem Hungariae Consanguineum et fratrem nostrum charissimum, monuit nos in Bibliotheca regia comperisse Joannem Monachum, auctorem Graecum, quem dicunt egregie scripsisse de Imperio et gestis graecorum Imp. usque ad tempora Justinii junioris etc.* Doctiss. Franciscus Constantinus de Khautz integras has litteras ex Pirckheymeri operibus depromptas inseruit suo tentamini historiae Eruditorum Austriacorum patria lingua edito, p. 115. Quantum vero, quo interprete et loco, vivente adhuc Maximiliano ex Diodori et Joannis Monachi libris in lucem prodierit, jam in dissertatione de duobus sermonibus B. Augustini Gazothi primo Zagrabiensis, tum Lucerini Episcopi p. 30. monstravi.

- d) Extat, quem fortuito in Bibliotheca Caesarea reperi: *Libellus de lapidibus pretiosis nuper editus, Viennae Pannoniae MDXI.* 4. Cuspinianus e legatione Viennam redux inseribit hoc Marbodi Re-

donensis Episcopi poema Augustino Moravo supra memorato. Non vane mihi videor conjicere libellum istum legationis hujus apud Hungaros fructum fuisse. Atque his similes sunt illae reliquiae (si Diis placet) Bibliothecae Budensis, quas Cuspinianum Caesareae intulisse asserit Lambecius lib. I. comment. Bibl. Caes. Vindobon. p. 33. Nequierat autem hic multa ex Turcicis spoliis redimere, qui teste marmoreo monumento in templo Cathedrali ad S. Stephanum jam die XIX. Aprilis an. MDXXXIX. e vivis abierat, Barbaris eo primum anno Joannis Regis auxiliariis.

XI.

Neque vero melior lux affulsit, cum Ludovicus filius a morte Patris habenas regni moderandas suscepisset. Aetas tenera primum adhuc sub Tutore acta, educatio remissa, mores tum aulam evertentes nullo modo sinebant, ut Rex hic litterariae rei penitius cognoscendae, quantumque ea Reipublicae necessaria foret, perpendendo operam dignam daret. Unico autem exemplo manifestum fiet, quam diligenter haec pars curae publicae fuerit administrata. Joannes Alexander Brassicanus Viennensis studii jam alumnus et Juris

Professor pro immensa libros nondum editos conquirendi cupiditate varias Germaniae Bibliothecas percurrebat, angusti tamen hi termini videbantur amplam collectionem meditati. Hungariam igitur, Budensemque regiam Bibliothecam sibi ad eundam (a) delegit, qua visa non tantum obstupuit, sed more etiam aliorum in ejus desiderium vehementer exarsit, adeoque propitia sibi habuit sidera, ut concedente Rege complures tum graecos (b) tum latinos (c) codices abstulerit; ut non mirandum sit, in questus et lamenta eum prorupisse misero thesauri hujus in Turcarum manus lapsu audito, graveque tulisse spem praecipam aliquando iterum videndi (d). Quamquam utcunque id ferre potuisset, cum hujus loco Austriacas perscrutandi indultum (e) obtinuerit a Ferdinando Rege, satis in his privilegiis largiendis postea quoque liberali (f). Ut ut vero sit, inter direptores plures a Vedio (g) et Vadiano (h) accusatos, qui nos latent, non minimum locum meruit Brassicanus.

a) Ipse Brassicanus in cit. ep. *Superioribus annis: cum*

Wilhelmus ex Eberstein Caesareus Legatus me sibi comitem adjunxisset . . . Recta Vienna Budam . . . descendimus. Regnum adhuc sartum vidimus. Legatus ibi negotiorum suorum rationem summa cura habuit; mihi vero, ne succisivis horis plane nihil agerem, inspiciendae isthic Bibliothecae beneficio Serenissimae ac inculpatisimae Reginae Mariae potestas facta est. Quid multis? Inspeci libros omnes.

b) *Ibidem: Ex munificentia atque liberalitate optimi Regis Ludovici quosdam Graecos auctores consecutus sum, nec protritros, nec etiam aspernandos. Fortassis iidem sunt, quos deinde idem velut suos enumerat.*

c) *Silet Brassicanus altum de latinis codicibus inde quoque sublatis; his tamen eum opes suas litterarias, quibus multum gloriabatur, non minus auxisse certi sumus. Galeoti Martii (refert Michael Neander in Praefatione ad Erotemata Graeca) libros tres de vulgo incognitis, cum aliquando a Joanne Brassicano, qui eos ex Budensi Bibliotheca, illos quidem Mathiae Regi inscriptos, nactus fuerat, excudendos recepisset Oporinus, et quia nullum aliud exemplar extare videbatur, Philippo Becchio optimo atque doctissimo juveni describendos dedisset, priusquam typis committerentur, Itali cujusdam Bibliopolae fraude interceptos periisse non semel idque merito conquestus est. Ne tamen unus aliquis libellum istum fors post hostilem Bibliothecae hujus direptionem Brassicano obvenisse respondeat, clariorem, cuique nemo refragetur, produco testem volumen membranaceum Caes. Bibliothecae in fol. quo continentur P. Papinii Statii Sylvarum libri V. in cujus codicis principio haec legitur inscriptio: Liber est*

Joannis Alexandri Brassicani Philosophi ac Jcti Budae, an. MDXXV. die VI. Decembris. Volumen hoc Corvinianis insignibus decoratum recenset Lambecius comm. Bibl. Caes. lib. II. cap. VIII. §. CCCXXVI. p. 985. An vero istud ipsum Salviani Massiliensis Presbyteri opus, ex cujus epistola praefixa tam multa in praesentem dissertationem transtuli, ex hac eadem Budensi Bibliotheca prodierit, quanquam id Conradus Rittershufius in epistola dedicatoria operum Salviani ad Ludovicum XIII. Galliarum Regem affirmet, nullo stabilire possum argumento, quod ipse Brassicanus in cit. ep. nullam faciat mentionem: etsi haud procul a vero videatur, cum etiam de aliis latinis codicibus suspectam taciturnitatem observet.

- d) Ipse cit. ep. *Quod Cicero de conjuratis dixit: vixerunt, quo jam sublato esse significare voluit; ita recte diximus nos vidisse, quippe qui verear, ne possim ullo unquam tempore videre, aut consequi.*
- e) Litteras Ferdinandi Regis pro admissione Brassicani ad Bibliothecam Monasterii Mellicensis dat. 13. Octobris an. 1528. exhibet integras P. Philibertus Hueber in Austria ex archivis Mellic. illustrata. p. 167.
- f) Wolfg. Lazius Reipubl. Rom. lib. IX. cap. XI. *Omnes Bibliothecas provinciarum suarum coenobiorum mihi et aliis doctis viris perlustrandi atque inquirendi potestatem et mandatum dedit.* Tametsi adversus bibliocleptas hoc velamine Bibliothecarum adyta rimentes multae et graves fuerint querelae. Conf. Nic. Winmanni Syncretism. p. 195. ed. Coloniae MDXLI. 4.
- g) V. supr. §. VIII. ad not. b.
- h) Vadianus in Epitome trium terrae partium p. 85 (ed. Tiguri MDXXXIV. §.) *In regia interiori Bi-*

bibliothecam e graecis, latinisque codicibus magna cura conquisitis Mathias Corvinus incomparabilis Ungarorum Princeps adornaverat, quam posteri diripuerunt. Sed et urbs cum arce proximis annis a Turcis capta, dirutaque (ut audio) clarissimis monumentis regiae magnificentiae spoliata est. Prioris partis testis αυτοπτης est ipse Vadianus qui ad an. usque MDXVIII. Viennae eloquentiae Professore egit stipendio publico, ipse quoque Bibliothecam hanc invisit atque perscrutatus est, nec minus partem in spoliatione habuit, et diu, postquam hinc demigrasset, cum Viennensibus Professoribus litterarum commercium coluit. Posteriora falsa ex vaga (ut patet) relatione narranti ignoscendum est.

XII.

Successit porro infelix illa periodus, qua Ludovicus temeritate suorum an. MDXXVI. IV. Kal. Septembris in campis Mohacsianis profligatus cum majore Nobilitatis flore misere occubuit. Eo siquidem tristi eventu, cum totam Hungariam Jaurinum usque immanis barbarorum furor depopulatus fuisset, Buda quoque devastationi involuta Bibliothecae huic, quantum a direptione suorum adhuc supererat, extrema quaeque timenda erant, servata tamen illa fuit cum arce regia, fera.

rum vivario, et regio stabulo (a) ulterioribus adversis casibus. Neque enim veritati undequaque consentaneum videtur, thesaurum istum a Turcis incensum fuisse, quod nonnulli (b) aut eo tempore direptum, quod complures fama potius quam visu testes (c) asserere. Non equidem ibo omnino inficias, aliqua damna vel invito Solymano a militibus Turcicis illata fuisse, eorum praesertim codicum splendore rapaces manus alliciente, qui aureis aut argenteis laminis vestiti erant, aliove pretioso involucro, ut ipsa scrinia velis purpureis auro intertextis, tegebantur; verum quemadmodum hi adeo copiosi esse non poterant, ita horum spoliatio neque priori sub Regibus Vladislao et Ludovico, ubi rarioribus inhiabatur, neque posteriori militum germanorum, aliorumque, quibus quaecunque praeda arridebat, me iudice erat comparanda. Sed Turcis imputabatur, quidquid mali actum fuerat, sic ferente populari arguendi consuetudine, ut omnia crimina in illos, qui alioquin a similibus infames sunt,

transferantur. Cur autem tanta moderatione Solymanus Imperator cum arce regia ceterisque se gesserit, an ut reversurus locum dignitati suae congruum reperiret (*d*), an vicissitudine rerum humanarum commotus (*e*), aut, ut verbo suo stare, quo indemnitate arci et incolis sponndit (*f*) (cujus quidem fidei nonnulla exempla in Imperatore isto commendantur) nemo facile deciderit. Nullum profecto maleficium a Turcis adversus regiam patratum certo demonstratur, quam quod tres nobiles statuas, Herculis scilicet, Dianae et Apollinis, quas Jacobus Tragurinus Dalmata insignis statuarius et Architectus ex orichalco fuderat, Constantinopolim avexerint in Hippodromo reponendas.

a) Velius op. cit. lib. VII. p. 136. *Vix inito praelio omnes repente Pannonii sese fugae mandaverunt; Rex ipse in fuga voragine paludis resupinato equo, dum crepidinem praecaltam superare conatur, absorptus interiit. Exin totam Pannoniam Turcarum arma pervagata usque Jaurinum ultra citraque flumen Danubium late omnia ferro atque igni vastantium, Tyrannus Buda potitus, urbem ut cetera oppida incendit, arce seu regia conservata.*

Hujus testimonium, qui sequente anno cum Ferdinando Rege Budam venerat, omnibus aliorum ex incerto rumore relationibus scribentium praehabendum est. Concordat ei Caspar. Ens rer. Hungar. lib. IV. p. 188. *Budam omni praesidio nudatam nullo negotio cepit et combussit; arci vero; itemque stabulo regio ac vivario pepercit.* Eadem habet Joan. Haug de Freistein in chronico Hungarico germanice edito Viennae 1534. fol. Ceteri testes huc facientes infra recurrent.

b) Annales Brassoviae seu Coronae Transylvaniae in Ecclesiae pariete descripti. (Tom. I. Scriptor. rer. Hung. Cl. Schwandneri p. 887.) ad an. MDXXXVI. *Buda regia urbs diripitur, Bibliotheca Mathiae Regis incenditur.* Wolfgangus Drechsler lib. I. de reb. Turcicis apud Gualterium ad h. a. *Buda regia urbs direpta et nobilis Bibliotheca Mathiae Regis succensa.* Et ut praetermittam silentio Henr. Spondanum in continuatione annal. Caes. Baronii, Anselmum Schrambium in Chron. Mellicensi, aliosque plures recentiores, quorum alter alterum exscribentes nihilo plus autoritatis rei controversae addunt, novissime Joann. Ferdinandus Müller in Epitome vicissitudinum urbis Budensis p. 53. (ed. Budae MDCCXLVI.) 4. Solymanus ait, *ab ea (Buda) aedificiis, regia residentia, et Mathiae Corvini Bibliotheca praevia incensis abscessit.*

c) Nicolaus Olahus in Chronico brevi (In apparatu Bellii monum. I. p. 39.) *Solymanus victor post conflictum ascendens civitatem Budensem cepit, combussit, et arcem integram quidem, sed vacuam reliquit mense Octobri.* Idem clarius in Hungaria sua loc. cit. cum retulisset, quae superius de Bibliothecis Budensibus sparsim inserui, claudit: *quas*

omnes Turea, capta Buda, partim dilaceravit, partim in alios usus argento detracto dissipavit. Hanc eandem narrationem, quamvis ceteroquin videatur Olahum verbis exprimere, mitigavit Petrus de Rewa centur. V. de Monarchia et sacra Corona regni Hungariae (Tom. II. Scriptor. rer. Hung. Cl. Schwandneri p. 688.) quae post occisum quidem in Mohacs Ludovicum majori ex parte rabie Turcica dilaniata fuit. Admodum vereor, ne Olahus unquam Budam viderit ab illa clade; semper enim Mariae Reginae adhaesit cum ea extra patriam versatus, et Hungariam suam an. MDXXXVI. Bruxellis scripsit, rumoribus aequae ac alii nimium auctis obnoxius. Alter direptionis assertor Brallicanus, cujus fidei tantum tribuerat Morhofius, ut (in Polyhistore lib. I. c. IV. §. 21.) de fama residuorum post Budae receptionem inventorum librorum dubitaret, epicit, ait: *Jurejurando affirmare ausifim, nos hac etiam infelicissima aetate longe plus dispendii accepisse, quam vel cogitatione consequi, vel oratione possit aliquis exprimere: quippe qui Budensem Bibliothecam, quando in rem praesentem ventum est, non semel excusserim, et exacta diligentia inspexerim, et jam infelicissime, nec sine magno Christianorum omnium malo perditam atque deletam esse compertissimum habeo.* Haec ille, qui tamen sibi non satis constat; cum enim alias (V. supra §. XI. ad not. d.) dixerit, se timere, ne illam possit ullo unquam tempore videre, utique perditam atque deletam non cogitavit. Eo minus ad direptionem stabiendam juvat Author Partis II. Conspectus historiae Univ. Vien. p. 128. verba actorum facultatis artium (magnae alioquin auctoritatis, quia synchrona) ad an. MDXXXVI. recitans: *Turca non contentus*

*haec victoria et fortunam sibi favere praesentiens ultro progressus Budam Metropolim cum arce regia 9. Septembris cepit, inaeſtimabilem rerum et divitiarum copiam invenit, majore populi civitatis multitudine partim capta, partim gladio caesa. Qui quidem Turca, spoliata et exuſta civitate, et maxime pulcherrima Corvini Mathiae Regis Bibliotheca direpta, fabricato per Danubium ponte verſus Tranſylvaniam exercitum duxit. Perluſtraveram in alium finem acta ipſa, quod Cl. P. Joſephus Walcher, e S. J. Mechanics Profeſſor publicus vir eruditione et morum candore conſpicuus ſingulari benevolentia indulſerat; curſu lectionis perveni in hunc locum ex cit. opere memoriae meae alioquin ob res Hungaricas altius impreſſum. Verum licet cetera, ut hic de urbe referuntur, haberentur, aberant tamen controverſa verba: *et maxime pulcherrima Corvini Mathiae Regis Bibliotheca direpta*; quin acta ne Syllaba quidem Bibliothecae Budenſis meminere. Fortalliſ eruditiffimus conſpectus Scriptor publico docendi munere oppreſſus exceptionem actorum alteri delegavit, qui rerum Hungaricarum ſtudioſus iſthaec textui pro libitu ſuo inſeruerit, ignorante ſuppoſitionem authore, cui Germano nulla ratio fuiſſet haec adſuendi.*

- d) Cauſam hanc Ibraimus Vezirius Hieronymo Laſzkio Joannis Regis legato de Imperatore ſuo inſinuavit; *Quare Dominus tuus non cogitavit videns civitatem Budam exuſtam, et domum Regis integram, quin brevi ad eam redire ſtatuerit?* V. Acta legationis hujus in Belii apparatu monum. IV. p. 159.
- e) Joannes Zermegh in commentario rer. geſtar. inter Ferdinandum et Joannem Reges lib. I. (Tom. II, Scriptor, rer. Hung. Cl. Schwandneri p. 383.) *Ur-*

bem desertam ingreditur, occupat, diripit, incendit; arci soli admiratus ingentem structuram, et aedificiorum pulchritudinem, magnificentiamque, vel reputans secum fortunae vicissitudinem, quod multorum potentissimorum Regum alumna fuerit, jam tandem in suam potestatem devenisset, idem posse suae quoque regiae contingere successu temporum, pepercit.

- f) Cuspinianus in oratione protreptica ad S. R. I. Principes ed. Viennae per Joannem Singrenium in 4. antequam adhuc Ferdinandus Austrius exercitu in Hungariam ad tuenda jura sua tot pactis nixa movisset: *Priusquam Solomet Turcus Budam intraret, ducenti forte ex pauperibus, quibus fuga non erat concessa ob inopiam, regiam arcem occupabant. Et cum Imperator vellet ingredi, tanto ardore ac impetu tormentorum ingressum ejus arcuerunt (licet annona in paucos dies iis sufficeret) ut vitam iis salvam promitteret, si ejus ingressum haud impedirent: quod ratum habuit, quoad occupata arce in solio consedit. Tandem suasionibus induxit, ut secum in Turciam proficiscerentur.* Paul. Jovius in vitis viror. illustr. de Solymano T. II. p. 455. (ed. Basileae MDLXVII. 8.) *Budam profectus arcem his conditionibus se dedentem, ut et homines et res privatae incolumes servarentur, benigne accepit, ac firmiter conditionibus stetit.* Similia Casp. Hedio in chron. ad h. a.
- g) Paulus Hönigerus in Solymano (rebus suis ex Broderico de clade Mohaciana mutuatis) *eam Budam sine omni praesidio relictam reperit et combussit, arce sola cum stabulo regio, ac vivario ferarum relicta. Nihil plus ibi ad victoriae suae mominentum suscipit, quam aeneas statuas tres ingentes, quae*

Mathiae bello paceque inclyti Regis fuerant. Eae Byzantii in Hippodromo collocatae hodie visuntur. Laurentius Surius in commentario rer. in orbe gestarum ad an. MDXXVI. *Solymanus Buda occupata arcem invisit, eamque mirifice laudavit, nec quidquam inde abstulit, nisi statuas tres ingentes, quae Mathiae Regis fuerant.* Urfinus Velius vir ut omni scientiarum genere apprime eruditus, sic quodcumque librorum damnum gravius, quam rei cuiusvis jacturam laturus, accusata tum Bibliocleptarum infamia, tum Vladislai ac Ludovici Regum postremorum negligentia, Bibliothecam stantem referens (ut supra §. VIII.) Turcarum unicum hoc factum ibidem narrat: *ante eam (arcem) area ingens est, cujus in medio signum positum erat Herculis, opus Mathiae Regis cura et impensis conflatum, ac cum quovis opere vetusto conferendum. Id cum aliis signis duobus intra arcem pro foribus locatis Turcae avulserunt, basibus tantummodo marmoreis relictis.* Signa autem a Velio non nominata Dianae et Apollinis statuas fuisse discimus ex Michaelis Sigleri lib. I. Chronologiae rer. Hungar. Cap. VI. (in appar. Belii monum. II.) Sethus Calvisius et Petrus de Rewa in comm. de sacra corona regni Hungariae p. 59. perperam has statuas appellarunt columnas. Conf. Zach. Hogelii Buda urbium atque arcium per Europam celeberrima p. 27. ed. Erfurti MDCLXXXVII. 4.

XIII.

Quamvis autem Solymanus modicum in hac urbium Hungaricarum Principe moratus

cum exercitu e regno decesserit, ea tamen vi-
ces suas experiri ultra non desit. Mox enim
ingressus Joannes Zapolya ex parte suorum
Rex appellatus, quidquid obsequii erat, im-
perabat, mense Augusto sequentis anni ite-
rum a Ferdinando possessione dejectus. At
vero neque isti supra biennium in hac regia
sede dominari dabatur, praevalentibus Tur-
carum armis, et urbem cum arce an. MDXXIX.
sub jugum mittentibus; quae quidem tum Joan-
ni cesserunt, sed ita, ut eodem vix e vivis
sublato, ejecta Isabella regia conjuge et filio
infante Sigismundo an. MDXLI. a Solyma-
no occuparetur, non alio, quam copioso san-
guinis lytro redimendae. Atque tunc Biblio-
thecae hujus supremis fati parentandum fuit.
Equidem (fatendum enim est) prope extra
dubium videtur, illam duorum annorum spa-
tio, quo Ferdinandus urbem et arcem posse-
dit, multa graviaque dispendia subiisse tam a
viris litteratis (a) hujusmodi mercem exo-
ptantibus, quorum in numero si Joannem Fa-
brum (b) computavero, injuriam me tanto

viro non existimabo, quam a militibus praefidiariis germanis more suo, ut ea ferebat tempestas, aequae civi ac hosti infestis. Unde enim jactata librorum spolia, quae illis annis in Germania doctis emptoribus passim offerebantur? an fortassis Turcis, quorum neminem an. MDXXVII. et XXVIII. viderunt, exorta? an ab istis an. MDXXIX. in Hungariam reportata? Addamus his milites, dum arcem hosti traderent, salva impedimenta raptis rebus certe non vacua pactos, et fere ibimus in sententiam: Barbaros in direptione horum primum codices inter spolia recensuisse (c). Neque mitiora porro sub Zapolyae decennali imperio Bibliothecae huic exspectanda fuerant, ob impeditam omnem studiorum curam, bellum pene continuum, iteratam obsidionem, societatem Turcarum, sub quod tempus, Ludovico Gritto regni Hung. gubernatorem agente, Mss. Codices Hebraicos, Syriacosque hinc Venetias (d) translatos fuisse suspicor. Id unum in tristi hac voluminum Corvinianorum dispersione solamen apparet,

raptos esse, ut iterum a doctis viris, qui pretium nossent, redimerentur; simul vero ac urbs penitus barbara effecta est, deficientibus aestimatoribus, quod reliquum (e) erat, aperto interitui prostrabat. Perseveravit tamen sua in statione Bibliotheca, neque ea nisi multos post annos (f) fuit deturbata; forte ubi flammaram periculum imminebat (g), aut dum urbs et arx a nostris exercitibus acriori oppugnatione premerentur.

a) Huc facit Graecorum librorum, qui a doctis amplius desiderabantur, spoliatio ante alios patrata. V. infra Brenneri relationem.

b) Inter eos, qui Ferdinandum Regem initio in Hungariam comitati sunt, Joannes Faber tum Regi a consiliis et secretis, dein Episcopus Viennensis ob propugnatam contra sectarios causam Catholicam notissimus, eminuit; atque is est, qui, Velio teste Ferdinando auctor extitit nosocomii militaris Budae instituendi, cui etiam praefectus fuit, simul Budensis Praepositus creatus, neutro in officio diu duraturus. Hac occasione Faber libris melioribus colligendis semper intentus Bibliothecae suae aliquin jam ditissimae varia adjecisse videtur ex Corviniana. Etenim Nicolaus Winmannus in epistola ad Simonem Eekium Episcopi hujus in spiritualibus Vicarium (extat impressa cum ejusdem Winmanni Syncretismo Germaniae) dum Fabrianum litterarium

thesaurum extollit, ait: *Cernas ibi et vetustissimos libros ac praestantissima volumina ex Bibliotheca usque Regis Pannoniae Mathiae allata.* Qui modus loquendi non redemptionem ex spolio barbaro, sed gratuitam acceptionem indicat, ut ex Spiegellii et Cuspiniani verbis §. X. patet. Habetur vero in Bibl. Caesarea superstes codex Ms. Graecus S. Joannis Chrysoctomi de sacerdotio Corvinianis insignibus notatus, quem Fabri fuisse consueta attestatio, qua libros suos Collegio ad S. Nicolaum Vienne a se fundato transcripsit, praefixa demonstrat, ut docet Lambecius lib. II. com. cap. VIII. §. LXXXI. Idem etiam lib. cit. §. CCXXII. p. 846. recenset similem codicem membranaceum in quarto majori ex Fabriana ad Aug. Caesaream translatum, quo Aristotelis Politicorum libri octo, Leonardo Aretino interprete continentur.

- c) Exemplo sint *Heliodori Aethiopica.* Ea per militem ad se pervenisse asseruit Vincentius Obsopaeus, qui opus istud Norimbergenfibus Senatoribus an. MDXXXIV. dedicavit: *Servatus*, ait de libro, *ex clade ista Ungarica, qua serenissimi quondam Regis Mathiae Corvini Bibliotheca omnium instructissima superioribus annis a barbarie Asiatica vastata est.* Hunc cum aliis nonnullis miles quidam plane gregarius ab omnibus tam Graecorum, quam latinorum disciplinis abhorrentissimus, postea tinctorem agens, tunc illustrissimum Principem Casimirum Marchionem Brandenburgensem laudabilis memoriae comitatus in Ungariam, sustulit, quia auro exornatus nonnihil splendebat. Acta illius temporis inspecta produnt, de vastationem istam barbarorum merum militis assertum fuisse, quo rapinam suam velare contendebat, Iverat in comitatu Casimiri Marchionis in

Hungariam, igitur anno MDXXXVII. illo siquidem Marchio hic expeditioni Hungaricae adfuit, atque in ea mortem oppetivit. Ductum tum fuerat bellum non adversus Turcas, sed adversus Joannem Zapolya, eique adhaerentes. Erepta tum fuit Buda non e barbarorum, qui ultro recesserant, sed ex aemuli Regis manibus. Nihil eo anno, imo nec sequenti contra Turcas actum fuit, quin fortassis miles ille ne hominem quidem Mahometanum (sic saltem ferebant circumstantiae) viderit. Unde ergo codices hos obtinuit? Non certe ex barbarorum spoliis. Quapropter dispersio famosa librorum Corvinianorum per Hungariam postea a diversis redemptorum accidisse videtur, quod milites raptos partim, antequam patriam repeterent, fati cesserint, partim oneris impatientes rem raptam mox, ut fieri solet, iterum vendiderint, nonnunquam vero incurfu partis adversae amiserint. Haud absumilis mihi est opinio de T. Alexandri Cortesii poemate de laudibus bellicis Mathiae Corvini, quod editurus idem Obsoepaeus (idibus Junii an. MDXXXI.) ad Sebastianum Hallerum sic orditur: *Et si serenissimus Rex Ungariae Mathias Corvinus plurima virtutum suarum ornamenta posteris reliquerit, ut non admodum earundem praeconem et testem requirat (nam virtus per se satis clara et aeterna est) tamen cum inter alia litterarum egregia monumenta ex illius Bibliotheca, maxime beneficio illustrissimi Principis Georgii Marchionis Brandenburgensis, Principis nostri clementissimi, hujus eximii Poetae T. Alexandri Cortesii versiculi in laudem ejus conscripti etc.*

- d) Richardus Simonius in rebus suis numerabat catalogum manuscriptorum Hebraicorum et Syro-chaldaicorum

eorum codicum Mantua Budaque Venetias asportatorum. V. Biblioth. Critique T. III. Chap. XXXIV. p. 416.

- e) Martinus Brennerus Bistriciensis Transylvanus in dedicatoria epistola, qua Aurelii Lippi Brandolini dialogum de humanae vitae conditione et corporis aegritudine toleranda ad Mathiam Regem et Beatricem Reginam exaratum Nicolao de Gerend Ep. Transilvaniensi inscripsit (ed. Basileae MDXL. 8.) ait: *Mathias, qui, cum tot variis bellis disiraheretur, doctissimos tamen quosque viros, imo quoscunque dote aliqua ingenii virtuteque nobilitatos videret, in summo honore habuit, amplissimisque praemiis ornavit. Cujus rei praeter insignem Bibliothecam Budae in regia a se aedificata, quam selectissimae graecis et latinis auctoribus ex ipsa Asia, Graecia, Italia undequaque conquistis non ornatissimam solum, sed etiam copiosissime omni librorum genere instructam superiobus annis Asiatica barbaries devastavit (me enim ante biennium diligenter eam perlustrante, vix ulla pristini ornatus, si unum atque alterum Autorem Graecum excepias, illic extabant vestigia) testes sunt tot doctissimorum virorum lucubrationes ac volumina ex omnibus orbis partibus ipsi nominatim dicata et inscripta. Haec facies Bibliothecae triennio, priusquam plene in potestatem Turcarum transfret.*
- f) Steph. Gerlachus, qui, ut supra §. I. et II. monui, in comitatu legationis Caesareae an. MDLXXIII. regiam istam sedem invisit, eamque misere neglectam queritur, Bibliothecam adhuc a pulchritudine (an ex visu? an ex fama? non indicat) commendat.
- g) Inter codices juridicos, teste Pflugiano catalogo, in reliquis repertos num. 25, notatur: *Liber Decreto-*

*rum S. Stephani Regis Ungar. Codex manuscri-
ptus in pergam. Non est integer, sed ex parte igne
combustus, in fol. Kevenhüllerus annalium Ferdi-
nandeorum T. VI. p. 3075. arcem interiorem pri-
die Calendas Junias an. MDCVI. fulmine percul-
sam, magnis acceptis damnis a periculo integrae
everfionis haud procul abfuisse memòrat.*

XIV.

Altum posthac de residuorum librorum for-
tuna et situ est silentium auctorum, qui eos ocu-
lis suis lustrassent; tanta enim sollicitudine inte-
riora regiae arcis, ipsamque Bibliothecam cu-
stodiebant Turcae, ut capitis poena dignum
aestimaretur (a) illuc ingredi, nec nisi summa
cum difficultate inspectio doctarum istarum
reliquiarum vel Turcis (ut quidem in vulgus
spargebant, quo facilius Christianis petenti-
bus negarent) indulgeretur, sive quod eas
(sic opinatur Petrus de Reva (b) magno ho-
nore prosequerentur, sive quod prudentiores
puderet ignaviam suam orbi patefieri, qua
scientias non colerent, cum copiosas adeo
suppetias in una hac Bibliotheca, quantacun-

que supererat, possiderent. Ea vero librorum copia seculo XVII. ineunte adhuc restabat, ut Cardinalis Pazmanus ad ornandam Strigoniensem Bibliothecam pro redemptione residui hujus thesauri triginta florenorum millia offerre barbaris (c) non dubitarit, si tanto pretio flecti potuisset gens ceteroquin avarissima; cum tamen ipsi interea illum negligentissime haberent, ut tandem vix umbra clari adeo nominis superaverit. Ab hac enim tractatione sequentibus triginta annis, sicut nihil certum de Bibliotheca ista in litteras relatum occurrit, sic certi sumus eam omnino velut scruta et quisquiliis ultimas fuisse relictam; nisi fortassis jam Cardinalis illius aetate parum superfuerit; quod fateri sibi probro ducentes barbari pretium ab eo oblatum ficta generositate respuerint. Ne autem nihilominus sparsae passim reliquiae (sive illae depraedatione militum, sive postea stolido Turcarum contemptu fuerint alienatae) perirent, eas colligendi opera data fuit a compluribus doctis viris, quorum in censu primus locus debetur

Joanni Sambuco (*d*), et Augerio Gislenio Busbequio, qui qua suis, qua imperatoriis impensis plures in libertatem asseruerunt, omnes tandem Bibliothecae Augustae Vienne[n]si illatos. Nec infra dignitatem suam idem facere judicarunt Brandenburgenses Marchiones, et Guelpherbytani Duces, quemadmodum nostris temporibus regius Saxoniae Princeps inter fructus peregrinationis suae aliquot tales codices in Bibliothecam Dresdensem repositos numeravit.

- a) Joannes Bocatius Consul Cassoviensis in commentatione epistolica de legatione sua ad Stephanum Botskay §. XXI. (in Belii apparatu monum. VII, p. 333.) *Mox in alteram ingredior arcem, et in penitentiorem arcem me intromitti peto. Denegatur, sub poena capitis sibi interdictum esse custodes ajunt.*
- b) De Monarchia et sacra corona regni Hung. ed. cit. p. 688. *Sed et hodie reliquiae quaedam ibidem videntur, et diligenter a Janizeris magno honore custodiuntur, difficulterque aliquis vel Turcarum vel Christianorum ad eam collustrandam admittitur.* Ita Rewa sub an. MDCX. scribens.
-) P. Nicolaus Schmith S. J. de Archiepiscopis Strigon. P. II. 114. ed. Tyrnaviae MDCCLVIII. 8. At Lomeierus op. cit. p. 157. et post ipsum Julius Pflugius in laudata epistola, alique referunt Bozma-

num (Pazmanum intelligunt) ducenta millia numorum Imperialis monetae obtulisse, quae ratio admodum aucta est. Paullus Fabri commentat. cit. p. XVI. ut in pluribus singularis esse cupivit, sic et in hoc multo amplius dixit, scilicet a Pazmano ducenta aureorum millia fuisse promissa; pretium, super quo profundendo vel regius thesaurus deliberaret, et quod integrae Corvinianae collectioni redimendae par fuisset. Nescio vero, quod vivendi tempus Pazmano idem Fabri tribuerit, cum hunc primum pro recuperanda ista Bibliotheca conatum, feliciores ipso fuisse Busbequium, Joannem Fabrum, et Sambucum asseruit. Faber mortuus est an. MDXLI. Sambucus an. MDLXXXIV. Busbequius an. MDXCII. Pazmano an. MDLXX. nato, MDCXVI. ad Archiepiscopatum Strigoniensem promotus, et anno MDCXXXVII. defuncto. Priorum anni apud plerosque Eruditorum biographos obvii sunt, postremi apud cit. Schmithum.

- d) Ex his laudat Lambecius lib. II. comment. p. 126. Codicem Graecum S. Basilii Magni homilias novem in hexameron continentem, et lib. IV. p. 78. alterum Graecum habentem S. Joannis Chrysofomi homilias in Evangelium S. Matthaei a Sambuco re-
demptos.

XV.

Quo arctius vero restantia fragmenta custodiebantur, eo vehementius accendebatur multorum desiderium ad ea oculis propriis

inspicienda. Impetravit demum Lambecius an. MDCLXV. ut Leslaeo Caesareo ad Turcas Legato ipsorum inquirendorum, et, si e-
re foret, redimendorum etiam cura impone-
retur; ne autem deesset, qui librorum pre-
tium exactius cognosceret, jussus est ipse Lam-
becius Budam descendere. Accessu post lon-
gas tergiversationes obtento totum quantum
in crypta subterranea reconditum, trecentis
circiter vel summum quadringentis volumi-
nibus definitum, idque inter pulveres et blat-
tas certans deprehenderunt. Adeo jam deflu-
xerat hic Thesaurus. Quare intermissa super
iis recuperandis tractatione, concessum est
Lambecio, ut tres Mss. codices memoriae
causa secum auferret (a). Mercurius Batavus
referens jussu Imperatoris Turcici Leslaeo
ex legatione reduci libros residuos Albam
Graecam obviam translatos, et ibidem ex-
hibitos fuisse, plures (b) fefellit.

a) Iter hoc Budense, situm librorum, inspectionem to-
tam, acceptos codices fuse describit Lambecius lib.
II. com. cap. IX. et ex parte Paulus Taffernerus

P. IV. p. 173. Quorum verba Jul. Pflugius epistolae suae et Belius Tom. III. Hung. novae p. 365. inseruerunt.

- b) Facilitas haec relationibus incertis credendi illis Lomeiero loc. cit. et Theophilo Spizelio dissert. de Bibliothecis p. 191. Maderus manumissae Bibliothecae fama inductus epistolam Brassicani collectioni suae adjecit.

XVI.

Tandem felicissimum illud temporis punctum advenit, quo an. MDCLXXXVI. recepta post acerrimam obsidionem Buda, quidquid librorum fata iniqua superaverat, ad Caesaream Vindobon. Bibliothecam transportatum est; quamvis ne tunc quidem, cum proximae asylo essent, his reliquiis ita fortunatas esse licuerit, ut praedantium manus cohiberentur. Eorum tamen, qui in censum venerunt, numerabantur codices circiter CCLXXX. quorum catalogum, sicut a Patre S. J. Missionario campestri apud Legionem Salmianam tumultuarie confectus fuerat, dedit (a) Pflugius. Illo inspecto constat graecum unicum, latinos Mss. paulo supra centum, ceteros

typis impressos, plurimos male adeo affectos fuisse, ut indigni fuerint, qui ultra conservarentur. Rem studiis litterariis, cum primis Hungaricis, gratissimam fore nemo inficiabitur, si aliquando syllabus eorum librorum, qui multifariam ex hac Bibliotheca dispersi vagantur, conderetur. De Caesarea, ubi plurima horum suppellex est, suo tempore istud sperandum; quamquam enim Lambecius plures nominaverit, et productus a Pflugio elenchus aliquid praestet, illum tamen multos praetermisisse certum est, istum vero plures complecti libros, qui a Corvinianis excludendi (b) sunt, percurrenti satis apertum erit. Guelpherbytae tredecim codices idem Pflugius epistolae suae adjunxit; alii alibi (c) asservantur, resque inter rariores advenis exhibentur.

a) Accuratio Pflugio promissa fuerat catalogus, sed, ut fit in mercibus ad nundinas parandis, prope editio epistolae alterius diligentiae rem transmissit. Verum alium non factum esse, vel saltem non superesse mihi asseveravit Cl. Kollarius, exhibito illius e S. J. Patris autographo, cui Nesselii manu praenotata est sequens inscriptio: *Reliquiae celeberrimae olim Bibliothecae Budensis serenissimi*

Regis Hungariae Mathiae Corvini, sive subitanea et extemporale consignatio librorum manuscriptorum et impressorum, qui post gloriosissimam occupationem Budae in crypta subterranea Palatii Corviniani reperti, et deinde in aulam Imperatoriam Viennensem, sequente autem die in augustissimam Bibliothecam translati fuerunt, Mens. Octob. A. C. 1686. Ingrati animi nota afficiendus essem, si tacerem, eundem Cl. Kollarium mihi ea, quae in hanc Corvinianam Bibliothecam subsidia adnotaverat, utenda concessisse.

b) Hujusmodi sunt: *Ambrosii Calepini Erem. Aug. Dictionarium, Erasmi Roterodami adagiorum chiliades tres cum tribus centuriis, Lutherus adversus decreta Conciliorum, Pontificumque* qui utique, ut alios praeteream, aetatem Mathiae Corvini non attingunt. Forsitan tamen sub postremos Ludovici II. annos illuc repositi fuerunt, quod editio non signata temerarium iudicium interdicit. Eo minus vero hac benigna interpretatione excusare fas est Biblia Hungarica impressa in fol. quae nulli Regum Hungaricorum attribui possunt, quantumcunque tempus ad Joannis Regis mortem usque extendamus. Si editionis annus in catalogo adjectus legeretur, ulteriore disputatione vacare liceret. Interim tamen Albertus Molnárus (in praef. gramm. Hung.) confessus est, se antiquiorem Hungarica lingua scriptum librum non reperisse Chronico Stephani Székely ed. Cracoviae MDLVIII. Mathias Belius (de litteratura Hunno-Scythica p. 66.) Novum Testamentum MS. a Joanne Sylvestro an. MDXL exaratum velut antiquius, quod nosset, hujus linguae monimentum producit. Quamquam vero uterque paulo altius ascendere potuisset, cum le Long (Tom. I. Bibliothecae

facrae p. 447. ed. Parisiis MDCCXXIII. fol.) adferat Hungarice editas epistolas D. Pauli Apostoli Cracoviae apud Hieronymum Vietorem MDXXXIII. primam nihilominus Bibliorum integram Hungaricam versionem adornavit Casparus Károlyi exeunte sec. XVI. recognovit vero idem Albertus Molnár, quo curante prima in folio editio prodijt Francofurti MDCVIII. Kaldiana in fol. lucem vidit Viennae MDCXXVI. Conf. le Long loc. cit. Czwintinger in Specimine Hungariae litteratae p. 193. et 194. Igitur Biblia haec sero admodum ad dictam Bibliothecam accesserunt, aut a Turcis in praedando conquisita et illuc rejecta, aut ab alio in locum commodati alterius codicis, fraude substituta.

e) *Roberti Valturii de re militari libri XII.* MS. fol. membr. codex centum figuris pictus in Bibl. Dresdensi, quem a regio Saxoniae Principe in peregrinatione emptum recenset Götze Tom. I. n. 37. p. 41.

M. T. Ciceronis epistolarum ad familiares libri XVI. MS. membr. 4. Ibidem, eadem fortuna repositum codicem recensente Götze T. I. n. 348. p. 319.

C. Tranq. Suetonii Caesares. MS. in Bibl. Berolinensi, de quo Belius T. III. not. Hung. nov. p. 590.

Naldi Naldii Carminum de Bibliotheca Corviniana libri IV. MS. membr. pretiose vestitus codex in Bibl. Thorun. de quo supra.

Baptistae Guarini libellus de ordine docendi et studendi. MS. in Salana teste Pflugio, et Struvio in introductione ad notit. rei lit. cap. II. §. XVIII.

Petronii fragmentum, quod typo prodijt, aliaque plura in Hungariae ac Transylvaniae Bibliothecis latentia.

Magnae Compositionis Cl. Ptolemaei libri a Georgio Trapezuntio traducti. Codex membranaceus in fo-

lio, in prima pagina excellentissimis picturis ornatus, in quibus inter alia conspiciuntur insignia Mathiae Corvini Regis Hungariae cum corvo in medio. Ad calcem legitur. *Finit 17. Mart. 1467. Accedit quadrata figura coeli, cui inscribitur: Figura coeli hora institutionis Universitatis Hystropolitanae anno Domini 1467. in Junio tempore equato II. hor. 20. post meridiem praecise. In Ecclesia Cathedrali Strigoniensi, et erat dies Saturni et finis horae Martis.* Haec verbis Cl. Lambacheri, ut mihi communicaverat, referre visum est. Adjecta huic codici Bibliothecae Civ. Vindobon. ut notatu digna sunt propter natalem diem et horam Academiae Pofonienfis, ita innuunt eum primitus Joannis Strigoniensis Archiepiscopi fuisse.

Missale. In Bibl. PP. Franciscanorum Viennae ad S. Hieronymum, quod vero propriae ad Bibliothecam Corvinianam non pertinet, cum a Mathia Austriae dominante his Patribus affectu, quo alias eos complectebatur, singulari donatum sit. Codex interim eo majoris pretii, quod Regem hunc eleganti penicillo expressum sistat.

XVII.

Exactior horum notitia evadet, si adjungantur codices, quos exploratum est ibidem extitisse, quamvis amplius, supervivantne, aut ubi locorum delitescant, ignoretur (a). Non raro enim praestantissimis codicibus evenit, ut, postquam ad editionem adhibiti fuerint,

velut officio suo jam defuncti projiciantur ab imperitis, non advertentibus, fidem majorem laboribus suis adstruendam, si ad codicis adhuc existentis inspectionem provocare lectorem dubium, falsique crimen temere impactum a se avertere possint. Denique ad indicis complementum adponi jus esset libris a diversis auctoribus Mathiae Regi, Beatrici Reginae, aut Joanni filio (b) inscriptis, quos in regia Bibliotheca locum habuisse, nullum omnino dubium est. Unum id cavendum foret, ne fortassis mox in hunc numerum referatur liber aliquis, quod Buda aut ex Hungaria fuerit allatus, siquidem periculo non careret, ne multi ab ipsis Turcis longe post occupationem urbis, etiam in usum suum illuc delati (c), monasteriorum quoque et Collegiorum Cathedralium privatae Bibliothecae, qualis erat Strigoniensis (d) a Joanne Archiepiscopo erecta, raptique hinc libri velut Corvinianae magnificentiae monumenta haberentur; quod, quam erroneum sit, nemo est, qui nesciat.

- a) I. *Helidori Aethiopica*, de quibus supra §. XIII.
- II. *Galeoti Martii libri duo de homine*, uti et
- III. *Ejusdem de incognitis vulgo*. De his ipse Galeotus lib. de dict. et fact. Mathiae cap. XXIV. *Tunc Rex ait, instrumenta tua sunt, quos edidisti, libri, quibus Bibliotheca nostra ornatur. Hoc intelligens Galeotus innuit filio suo Joanni Martio, ut librum de homine et incognitis vulgo ex regia Bibliotheca afferret.*
- IV. *Bessarionis Card. epistola ad Graecos*, de qua supra §. XII.
- V. *Vidimus* (ait Brassicanus ep. cit.) *isthic, id, quod syllabo nostro recensere possumus, et oculata fide* (atque utinam hic saltem syllabus superesset, quam multa nossemus) *vidimus integrum Hyperidem cum locupletissimis scholiis, librum multis etiam censibus redimendum. Vidimus grandem librum Apostolicorum canonum, opus incomparabile; vidimus Theodoretum Cyrensem in Psalterium integrum. Vidimus Chrysofomi, Athanasii, Cyrilli, Nazianzeni, Basilii Magni, Gregorii Nysseni, Theophanis, Dorothei infinita opera. Vidimus Marcum Monachum, cognomento Anachoritam.*
- VI. *Wilibald. Pirckheimerus nonnulla possidebat, teste epist. CIX. inter hujus opera: Cum nuper inspicendum mihi obtulisset ex Bibliotheca tua, Bilibalde charissime, Georgius Lentius codicem Epistolarum Basilii et Gregorii, quem cum ob litterarum characteres, tum ob vetustatem vehementer videre cupiebam. Est enim, ut mihi conjecturam facienti visum est, ante ducentos et amplius annos descriptus, inque Bibliothecam Regis Hungariae repositus.*
- VII. *Albohali Arabis Astrologi de judiciis Nativitatum*

*liber, cum pluribus aliis ad astrologiam pertinentibus eodem codice contentis. Ita Joachim. Helle-
rus, qui istud Albohali opus primus Norimbergae an.
MDXLVI. 4. edidit, in nuncupatoria ad Melanch-
tonem asseruit: Incidit in manus meas archetypus
aliquando commentariorum de rebus coelestibus ad-
mirandae vetustatis, olim ex Bibliotheca Mathiae
Regis Ungariae, tandem venale ad me delatum.
In eo tum alii veterum Astrologorum libelli, tum
vero is, qui humili stilo scriptus, et hic primum
sub Melanchthonis auspicio prodit Arabicus Astro-
logus. Recenset J. G. Schwindel in Thef. Biblioth.
vol. III. p. 274.*

- b) Cum libri plurimi Mathiae Regi, Beatrici conjugii,
Joanni filio ex omnibus orbis partibus fuerint dica-
ti, priusquam numerum eorum, quos cognitos ha-
beo, proponam, duo mihi excipienda sunt opera.
Primum *Jacobi Philippi Bergomensis Eremitae Au-
gustin de claris mulieribus Christianis ad Beatri-
cem Hunnorum et Bohemorum Reginam.* Opus
nondum vidi, cum tamen, Gandolfo testante, Fer-
rariae expensis Laurentii de Rubeis de Valentia
MCDXCVII. fol. prodierit, Beatrice jam a folio
Hungarico remota, ad Bibliothecam Corvinianam
ex conjectura referri nequit. Alterum sunt *Petri de
Crescentiis libri XII. de agricultura*, quos Joach.
Camerarius (in opusculis de re rustica) dicit ad Ma-
thiam Corvinum scriptos. Vixit Petrus sec. XIV. in-
eunte, inscripsit opus suum cum Carolo Regi Nea-
poleos, tum Aimerico de Placentia ordinis Praedi-
catorum Generali, qui an. MCCCIV. ad hoc offi-
cium euectus est; ipse Petrus laborem suum an.
MCCCXI. finivit. Verisimile tamen mihi videtur opus
istud in Bibliotheca Budensi extitisse, quod Floren-

tiae an. MCDLXXVIII. in fol. typis excusum fuerit, unde cum aliis litterariis mercibus ibidem comparatis exemplar aliquod Budam pervenerit; de quo cum fortassis alicubi mentionem reperisset Cameraarius, originale ipsum Mathiae putaverit inscriptum fuisse; aut scriptor aliquis peculiari cum dedicatione exemplar suum Regi munifico obtulerit. Neque hic repeto jam alibi laudata: Naldi Naldii libros IV. de Bibliotheca, Galeoti Martii de incognitis vulgo; Bartholomaei Fontii opuscula; stellarium item Joannis Tolhopf, Synesii libros de somniis, Marfilii Ficini epistolarum libros VIII. T. Alexandri Cortesii poema de laudibus bellicis Mathiae, quae quinque postrema supersunt in Guelpherbytana, alioquin cum aliis ejusdem librarii thesauri codicibus, si aliquando integer Corvinianus catalogus texatur, recensenda. Reliqua adjectis editionibus, ut occurrerunt, proponam.

- I. *Angeli Politiani Nutritia*, cujus tamen poematis dedicatio in collectis ejus operibus inter epistolas rejecta est, quod Politianus a morte Mathiae illud typis Florentiae an. MCDXCI. commissurus dedicationem aliam ad Antonioltum Gentilem Card. Auriensem praefixerit, uno opusculo duos sibi obstringens. Neque etiam commentaria, quae in hoc poema cudenda Regi sponddit, lucem viderunt.
- II. *Joannis Regiomontani ephemerides* saepius excusae, ob quas autorem octingentis aureis numis a Mathia donatum ferunt.
- III. *Hermogenis Rhetorica cum Aphthonii progymnasmatibus a Bonfinio latinitate donata ad Mathiam Regem.* ed. Lugduni apud Sebastianum Gryphium 1538. 8.
- IV. *Herodianus ab eodem e graeco versus ad Mathiam.*

- V. *De Corvinianae domus initiis libellus Mathiae inscriptus.*
- VI. *Symposion Trimeron de virginitate et pudicitia conjugali ad Beatricem Reginam.* ed. a Sambuco. Basileae MDLXXII. 8.
- VII. *De historia Asculana libellus Beatrici Reginae dicatus.*
- VIII. *Libellus epigrammaton Joanni Corvino filio dedicatus, cum praefatione de instituendo novo Principe.* Haec a se, ut primum Retzii Austriae Regem convenerat, oblata fuisse narrat ipse Bonfinius Dec. IV. lib. VII. p. 499.
- IX. *Liber de architectura in latinum traductus a Bonfinio in usum Mathiae, ejus ipse iterum meminit* loc. cit. p. 497.
- X. *Galeoti Martii de sapienter, egregie et jocosè dictis et factis Mathiae Regis ad Joannem Corvinum;* de quo supra §. VI.
- XI. *Aurelii Lippi Brandolini dialogus de vitae humanae conditione etc.* ut supra §. XII. ad not. e.
- XII. *Petri Nigri ord. Praedicatorum Clypeus Thomistarum adversus omnes Doctrinae Doctoris Angelici obtrectatores Regi Mathiae dicatus.* ed. Venetiis 1481. fol. et iterum ibidem 1504. fol.
- XIII. *Antonii Torquati prognosticon ad Mathiam Regem.*
- XIV. *Petri Ranzani Ord. Praed. Epitome rerum Hungaricarum Mathiae Regi dicata,* ut quidem Jac. Echard T. I. Scriptor. Ord. Praed. p. 876. et Sigismund. Ferrarius de rebus Hung. ordinis ejusdem p. 455. affirmant; neque enim in editionibus hujus operis ulla ad hunc Regem extat dedicatio, aut in decursu narrationis aliqua allocutio: scriptum tamen est vivente Mathia, et Petro in Aula regia legati munus agente.

c) Götze op. cit. Tom. II, n. 261. p. 201. recenset *Gu-
listan Scheich Sâdi*, seu Scheich Sâdi rosetum lin-
gua perfica compositum cum versione Arabica in co-
dice sericeae papyri an. MDLXVI. in 8. exara-
tum, cui adscriptum est: *Liber hic in direptione
Urbis regalis Ungariae Budensis 1686. a milite Sa-
xonico in praedam actus ad me pervenit mens.
Dec. dicti anni. Quem in memoriam tantae victo-
riae servo.* Sic plures Turcici, Persici et Arabici co-
dices fuerint reperti, quemadmodum tres magnae
cistae manuscriptorum Turcicorum res oeconomicas
et militares Budenses concernentium ad Bibliothe-
cam Caesaream tunc sunt translati, ut Nesselius ad-
cit. catalogum reliquiarum Budensium manu sua
notavit.

d) De ea Galeotus Martius lib. II. de homine: *non re-
feram, quantis impensis construxerit illam omni-
bus fere mortalibus celebrem Bibliothecam, in quam
omnium disciplinarum monumenta congeffit.* Simi-
lis est locus Pirckheymeri apud Pflugium: *Nactus
sum codicem graecum ejusdem Gregorii Nazian-
zeni ex Ungariae spoliis ultra quinquaginta opu-
scula ejusdem sanctissimi ac doctissimi viri conti-
nentem.* Pflugius quidem hunc codicem Corvinia-
nae attribuit; sed res incerta est.

XVIII.

Huc ergo devoluta est ingens Bibliothe-
cae Corvinianae gloria, ut ex multis codicum
millibus ne quadringentos quidem reperias,
quos sive superstites, sive hac olim sede no-

tatos nomine suo appellare possis; nisi etiam istud inter rariores felicitatis gradus numerandum sit, esse saltem adhuc fragmenta et reliquias, quae certa sint; cum nec Alexandriae Ptolemaeorum, nec Byzantinae aut Romanis antiquis contigerit, ut in ullo volumine fuisse se testari queant. Nihil hae praeter famam posteritati transcripserunt, ista laudes, quas a selectu, ornatu, et pretio externo mutuata est, nonnullis codicibus insigniter vestitis aut venuste pictis tuetur: ex quibus convincimur, non vana fuisse praeconia, quae unanimi ore spectatores ejus quondam effuderunt. Etsi vero nunc ad splendorem istum nulla Bibliotheca aspirare possit, non est tamen, quod magnopere nostris indoleamus temporibus, qui Bibliothecas Hungaricas non modo aliunde conquestis, sed in ipso quoque patrio solo enatis, auro cedroque ac Corviana regia non indignis operibus in dies cernimus illustrari et augeri.

MANTISSA
MISCELLARVM OBSERVATIONVM

EX MSS.

P. XYSTI SCHIER

AVGVSTINIANI

COLLECTA,

CVIVS ARGVMENTA, SERIEMQVE EXHIBET SEQVENS
PAGINA.

- I. Hungarica.
- II. Germanica.
- III. Auftriaca.
- IV. Viennensia.
- V. Sacra.
- VI. Auguftiniana.
- VII. Litteraria.
- VIII. Phyfica.
- IX. De Imaginibus DEIPARAE in Numis
Hungaricis.

§. I.
HUNGARICA.

1. Cl. Franciscus Carolus Palma S. J. in *Specimine Heraldicae Regni Hungariae lib. I. Cap. VI. pag. 37.* varia disputat de origine *Tricollis* in Regio scuto, atque illum recte ante exitum seculi XIV. non coepisse demonstrat. Certum enim est, ante Sigismundi Regis tempora nullis in ceris Regiis, aut numis eum conspici, minus a Divo Stephano cum cruce fuisse receptum, quamvis Carolus I. Rex basim aliquam cruce supposuerit. Sigismundus primus tres colles subjecit, quod ejus cerae, et sigilla majora in scriniis arcanis Caesareis a me an. 1769 inspecta jam indubium reddiderunt. Etsi vero idem Cl. Palma hanc aetatem ostenderit, non tamen possum in sententiam ipsius abire, ut mutationem istam vi-

tio artificum, aut ingenio errantium sculptorum, qui illud primum Academiae Budensi a Sigismundo concessum vidissent, paulatim invaluisse credam. Si enim, ut certum est, Sigismundi cerae, et quidem majores *Tricollem* exhibent, potius inde concludendum existimo, Regem istum arma sua Academiae huic concessisse, quam quod ipse eam fuerit imitatus. Sigilla et Insignia a Principibus conceduntur, et si propria sua indulserunt (quod saepius a Principibus factum scimus) id singularis gratiae indicium semper habitum fuisse constat.

2. *Rákos*, aut, ut in antiquioribus litteris legitur, *Rakows* appellatur campus prope Pesthinum, ubi Comitata Regni Hungariae quondam celebrari solebant. P. Steph. Kaprinai *P. I. Hungariae Diplom. p. 337.* judicat nomen ejus a fluvio fines perluciente sumptum; hunc vero *Rákos* (cancrosus) dictum, quod *Rák* Hungaris cancrum significet. Attamen haec opinio aliis non probatur, quod hic

amnis cancris destituatur. Quare e Slavonico
Rák, quod concilium denotat, deducunt. De-
 ductio apta rei est; et sane plurima flavonica
 vocabula apud Hungaros Civitate donata sunt.
 Mathias Belius *Tom. III. Not. Hung. p. 42.*
 existimat prima hic Comitia fuisse celebrata
 anno MCCCVIII. dum Carolus I. Rex crea-
 retur. Verum paulo antiquius horum testimo-
 nium habemus ex actu appellationis Andreae
 III. et Ordinum Regni an. MCCXCIX. facto,
 ubi dicitur: *Cum enim hoc anno ad Congre-
 gationem Regni Generalem praedictus Do-
 minus noster Rex Andreas, et Dominus Jo-
 hannes ac Nobiles Regni Hungariae se-
 cundum seriem constitutionis anno praeteri-
 to promulgate editam pro reformatione pa-
 cis et status regni, ac recuperacione immuni-
 tatis Ecclesiasticarum libertatum in locum
 Racus vocatum prope Budam Civitatem si-
 tum, Regni scilicet medium fuissent congre-
 gati.* Unde etiam clarum fit, cur hic campus
 prae ceteris ad comitia celebranda fuerit
 electus.

3. Cum Mathiae Corvini Regis mors tam
 fuis, quam vicinis Regnis fuerit maxime memo-
 rabilis, mirum tamen est, quam variant Scri-
 ptores in die assignanda. Michael Siglerus in
Chronolog. rer. Hung. Lib. I. Cap. V. ad
annum 1490. Mathias Rex Hungariae eo
die festo, qui Palmarum memoriae dicatus
est, Vienna apoplexia moritur. Eadem Chri-
 stoph. Parschitius in *Tabella Hung. p. 92.* At
 Procopius Lupacius in *Ephem. rer. Bohem.*
ad V. Aprilis. A. D. 1490. Mathias Huniades
Corvinus Rex Ungariae, Georgii Boemiae Re-
gis ex filia de priore uxore gener, Vienna
Austriae apoplexia percussus moritur, nocte
antecedente sextum diem April. quae tum fuit
feria secunda post palmas ut ajunt. Mathias de
 Mechovia *Lib. IV. Chron. Pol. Cap. LXXIII.*
Anno Domini 1490, die Lunae, quinta men-
sis Aprilis, Mathias Rex Hungariae apo-
plexia, qua praecedenti die oppressus erat,
in Castro Vienna Australis suffocatus et
extinctus est. Ant. Bonfinius *Dec. IV. Lib.*
VIII. asserit eum *Nonis Aprilis die et hora*

Martis obiisse. Joan. Cuspinianus in *Caes.*
p. DCCXXVIII. Quum mors Mathiae Re-
gis Hungariae nunciaretur, qui Viennae an-
no Christi millesimo, quadringentesimo, no-
nagesimo, in Vigilia coenae Domini mor-
tuus est. Huic quidem errorem eo minus con-
 dones, quod Viennae jam tum versatus fue-
 rit. Attamen feriam tertiam hebdomadae san-
 ctae, id est, VIII Idus Aprilis, et diem sex-
 tum ejusdem mensis signandum esse, demon-
 stravit P. Kaprinai *op. cit. p. 11.* productis
 litteris ipsius Reginae Beatricis. Ego praeter
 diem etiam horam mortis indicare possum ex
 Actis Facultatis Medicae ad h. a. *Tertia fe-*
ria post Palmarum obiit infra septimam et
octavam de mane Mathias Ungariae et Boe-
miae Rex, et Austriae Dux, cui exequiae
in octava post cum solemnitate celebrate
fuerunt. Acta sunt ista Wiennae anno 1490,
die supra scripto.

4. Quoniam de aetate Vladislai II. Hun-
 gariae et Bohemiae Regis non satis convenit

inter Scriptores, libet ea, quae huc faciunt, adnotare. Bohuslaus Lobkowiz ab Hassenstein in epistola ad Bernardum Adelmannum an. 1509. 28 Febr. data (*in operibus fol. 156. ed. Prag. 1563. in 8.*) ait: *Mutasse mihi vijus est (Vladislaus) vultum, et nescio quomodo semper cogitabundus incedere, magisque praeseferre moestitiam quam gravitatem; neque id, ut ego arbitror, vitio senectutis accidit (vix enim sextum et quinquagesimum annum attigit) sed curis et sollicitudinibus, nempe qui omnem pene aetatem inter bella, et suorum insidias traduxit. Mathias de Mechovia in Chron. Polon. Lib. IV. Cap. LXVI. ad an. 1456. Wladislaus natus erat feria secunda post Dominicam Oculi, quae fuit prima mensis Marcii post horam tertiam noctis, et in octava Paschae per Thomam Episcopum Craccoviensem baptizatus. Eandem diem et annum habet Ludovicus Decius de Familia Jagellonum pag. XLII. Idem de Sigismundi Regis temporibus ad annum MDXVI. p. CXI. narrat: Die tredecima*

Martii ante lucanum Wladislaus Pannonum Boemorumque Rex Sigismundi frater con-
fectis jam annis sexaginta moritur. P. Pray
Tom. IV. Annal. Reg. Hung. p. 390. et P.
 Nicolaus Schmith in *Epp. Agriens. T. II.*
 exhibent tabellam tumbae Ladislai olim af-
 fixam; sed ita differunt, ut securitatis gratia
 adhuc ipsa tabella aenea in Bibliotheca Cae-
 sarea inspicienda sit.

5. Beatus Rhenanus *Rer. Germ. Lib. II.*
p. 108. (ed. Basil. 1531. fol.) ait: Sic Un-
garicus sermo nostra aetate primum scribi coe-
pit. Id fortassis de raritate intelligi potest;
 vidi enim in codice membran. Capituli Po-
 son. sub an. MCC. scripto sermonem Hunga-
 ricum scriptum in funeribus dicendum.

6. *Colosvár, Germanis Clausenburg, Tran-*
sylvaniae Civitas communi, jamque recepto
usu apud Latinos Claudiopolis appellatur. P.
 Sigismundus Ferrarius de *Rebus Provinciae*
Hung. Ord. Praed. p. 499. putavit primum

Claudiopolim dictam: *Fr. Joannes Hungarus* *Claudiopolitanus*, sive (ut nunc vocant) *Colosvariensis*. Recentius tamen esse ceteri consentiunt. P. Samuel Timon *Lib. I. Imaginis antiquae Hungariae Cap. XVI.* id demonstrandum suscepit, existimavitque nomen istud sub an. MDC. natum. Recessit paulo altius P. Szegedius in *Decretis et Vitis Regum Hungariae*, qui *Transylvaniam* possederunt pag. 354. judicans illud sub an. MDLXXX. in usum venisse. Confirmavit hoc ipsum P. Steph. Kaprinai *P. I. Hung. Diplom. p. 20.* allegato Stephani Báthorii Poloniae Regis *Diplomate* an. MDLXXXI. Patribus S. J. concessio, in quo tam *Colosvarinum*, quam *Claudiopolis* nuncupatur. Attamen arbitrortriginta adhuc et supra annos addendos. Joannes Sambucus in *Charta Transylvaniae*, quam an. MDLXVI. *Viennae* edidit, triplici nomine locum signavit *Claudiopolis*, *Clausenburg*, *Colosvár*. Imo Georgius a Reycherstorff in *Charta*, quam *Chorographiae Transylvaniae* an. MDL. *Viennae* fol. editae praefixit, ea-

dem tria nomina adjecit. Ut tamen valde adhuc incognitum tunc fuisse credam, facit silentium tum ipsius Reycherstorffii in hoc opere, tum Wolfgangi Lazii, quorum prior Transylvanus erat, posterior, cum totus esset in vestigiis Romanis inquirendis, non meminit hujus nominis et originis in *Com. Reipubl. Rom. Lib. XII. Sect. I.* Quin *Clausenburgi* notionem aliunde derivat, scilicet a *Claustri-
norum trans lucum auxiliaribus*, quorum *Scotus in Dacia nomen exprimit.*

7. In lingua Hungarica superlativus gradus formatur praeponendo syllabam *leg* comparativo. Olim particula haec etiam *lyeg* dicta occurrit, *jeg* autem a blaefis adhuc dicitur. Kalmár p. 50 in suo prodromo putat *certissimum*, eam a scythico *jeg* melius descendere, quod quidem facile admitto applicari posse ad multa vocabula; ea tamen, quae infortunatum quidpiam, malum, aut atrox indicant, omnino huic compositioni repugnant. Mea opinione haec superlativum construendi

methodus non ex proprietate originali linguae Ungaricae, sed aliunde advenit, quod Gentes aliae, in quibus Ungaricae linguae usus floruit, ita non construant, ut sunt Lappones, Fenni, aliaeque. Confer P. Joan. Sainovics demonstratio: *Idioma Ungarorum et Lapporum idem esse*, pag. 58. Unde ergo? Ego existimo eandem originem moderni Ungarici superlativi gradus esse, quae moderni gallici est, ubi *le* vel *la* comparativo praefigitur, ut superlativus formetur. Similitudo communem videtur indicare originem. Gallis mutatio linguae praecipue per Gothos accidit: Hungari terras, a Gothis olim inhabitatas occuparunt, pluribus haud dubie ex priorigente secum permanentibus. Quod crederem, re penitus inspecta, absque difficultate ultra posse demonstrari.

8. Ad hanc eandem observationem de origine Ungarici superlativi gradus fortassis etiam vocabulum *Szent* applicari posset. Illam a *Sanctus* latino descendere nemo dubitabit.

Att vero unde litterae A in E permutatio? Videtur ex eodem, unde Gallorum *Saint* ejusdem fere pronunciationis, scilicet ex Gothico descendere. Hinc etiam vocem hanc *Szent* Divo Stephano Rege antiquiorem, secus atque P. Sajnovics in cit. opere pag. 9. asseruit, omnino esse existimo.

9. P. Sajnovics pag. 31. meminit literas F. V. B. frequenter apud Lappones montanos et maritimos permutari. Idem etiam observat pag. 24. a Leemio in Grammatica Lapponica interdum litteram O scriptam fuisse, ubi Ungarus A posuisset; scilicet suppressus, et fere litterae O affinis sonus litterae A, quam sine accentu scribunt, permutationis causam, seu occasionem praebuit. Eadem jam olim apud Hungaros evenisse probatur ex nomine *Aba*, quo tertius Rex vulgo appellatur. Hunc Germani coevi scriptores alii *Ovo*, alii *Ofo* scribunt, quod non nisi ex diversa apud Hungaros audita pronunciatione fieri potuit.

10. Ad indagandam Veterum apud Hungaros literae aut vocis alicujus pronunciationem suaderem vicinarum Gentium veteres libros adire; cum enim hae non prout scribebant, sed prout dicebant Hungari, vocabula scriberent, pronunciatio antiqua habebitur. Sic literam Z antiquis Hungaris ut Germanicum TS fuisse, videtur erui posse ex voce *Geyza*, quem apud Germanos *Kautse* dictum reperies. Non minus serviet haec collatio ad demonstrandam antiquitatem alicujus vocabuli; sic Ottocarus Horneckius *Cap. 48. de Stephano V.* cecinit:

Urlaub er von dem Vater nam
 Vil manigen hohen fram
 Pracht er, und manigen Zelgat
 Hincz Pettaw fur die Stat,
 Die wart von jm befeffen,

Deinde *Cap. 268.*

Über daz gemerkch sach man drafen
 Die Ungrischen Zolgat.
 Den Purgern von der Newnstat
 Geschach grosser Ungemach.

Fateor, ajebat Pezius in Glossario, *hic haerere mihi aquam. Suspicio esse genus armorum, vel machinae cujusdam bellicae; at qualis ea sit, eruditiores me docebunt.* Scilicet alias *Servum*, hic *Militem* significat *Szolga*, eo modo quo Germani etiam *Knecht* in duplici sensu olim adhibebant. Scribebatur etiam antiquitus *Szalgat*. Ceterum respice hic ad num. 9.

11. Hungaricum *Király*, origine Slavonicum *Král* esse nemo dubitabit. At vero ipsos Hungaros etiam *Král*, et non *Király*, nulla scilicet facta mutatione, dixisse, videtur erui posse ex cit. Horneckio *cap. 67.*

Mit maniger Hannde Zir

Riten zu dem mal

Geschokcht umb ir Chral.

Et *cap. 404.* Die Vnger mit ir Gral. Ac *cap. 397.* Ewren Vngrischen Gralen.

12. *Mathias* (ait Horváth in *Introd. ad Hist. Hung. p. 139.*) *Rex*, neque enim adhuc

Superum munus ingens Ars typographica hominibus contigit, in urbibus singulis, ubi quaesitior librōrum supellex, scriptores constituit, qui transcriberent quidvis uspiam illustrium Authorum. De origine Typographiae controvertitur, ejusque annus natalis incertus est. Attamen multum ante annum 1477. quo circiter initium Bibliothecae Corvinianae constituitur, coepit, jamque tum fere tota Europa diffusa fuit, quin et in Hungaria jam sedem acceperat.

13. Quemadmodum apud Hungaros saepe cognomina sumpta ex Patre, ut *Pálfi*, quod est Pauli filius, *Péterfi*, *Bánfi*, Petri, Benedicti filius: ita apud Slavos Patris nomini *viz* adjectum est. Sic *Nankviz*, filius Nanki, *Dirskviz* filius Dirsky (vide Dregeri *Cod. Diplom. Pomer. Tom. I. p. 55*). Unde etiam *Dráskovics*, *Keglevics*, *Páلكovics* etc. sumpta sunt haud dubie, quod apud Croatas, qui *vich* scribunt, indagari poterit.

14. *Pristaldus* vox in Hungaricis Diplomatum veteribus et legibus saepius occurrens est origine Slavonica, significans missum, seu hominem Regium. In litteris Principum Rugariorum et Slavorum *Pristalli* vocantur.

15. Frequens est apud Hungaros, ut acinacem suam *frameam* appellent, cum tamen haec vox neque latina sit, neque apta ad gladium eorum, seu acinacem designandum. Utriusque dicti mei rationem ex Tacito accipe. *Lib. VI. de moribus Germanorum: Hastas, vel ipsorum vocabulo frameas gerunt, angusto et brevi ferro, sed ita acri, et ad usum belli habili, ut eodem telo, prout ratio postulat, vel cominus, vel eminus pugnent. Eo usum fuisse Hornekium supra num. 10. clarum faciet.*

16. Est currus per universam Europam receptus, quem Germani *Gutsche* aut *Rutsche*, Itali *Cocchio*, Galli *Coche*, Hungari *Kotsy*, Carnioli *Kotschia*, Hispani etiam *Coche* ap-

pellant. Paucis origo nominis est cognita. Herbersteinius in *Comment. Rerum Moscov.* pag. 153. *Ipse continuo Pannonium currum conscendi, quo trijugis equabus curru voluntate celerrime ferebar, paucisque horis Budam triginta duobus miliaribus perveni. Tanta autem celeritatis causa est, tam commoda per justa intervalla respiratio equorum, et permutatio; quarum prima utuntur in Prukh, oppidulo ad Leytham fluvium, qui Austriam et Hungariam dividit, distatque a Vienna 6 mill. Secunda in Owár Castro, cum Oppidulo Germ. Altenburg 5. mill. Tertia in Jaurino Oppido, sedeque Episcopali. Hunc locum Hungari Jurr, Germani vero ab Raba fluvio, qui Oppidum alluit, Danubiumque ingreditur, Rab appellant. Hoc quidem in loco, qui ab Owár 5 miliaribus distat, equos permutant. Quarta sex infra Jaurinum miliaribus in pago Cotzi, a quo et rectores currus nomen acceperunt, Cotzi que adhuc promiscue appellantur. Ultima in Wark pago, quinque a Cotzi mil-*

liaribus: quo loci equorum soleas, num qui clavi vacillent, aut defint, inspiciunt, currus, loraque sarciunt. Quibus omnibus re-
fectis Budam sedem Regiam 5. inde mill. in-
vehuntur.

17. In memoria, seu ferie Archiepp. Sa-
lon. (Tom. III. Schwandtneri, pag. 663.) le-
gitur: *In eadem Ecclesia (S. Matthaei) est
aliud Sepulchrum, in cujus labro superiori
leguntur infra scriptae litterae Gothicae
unica linea sculptae: † HIC REQUYSCET FRA-
GELIS EI INUTELISI $\frac{X}{X}$ HANNIS PECCAT $\frac{X}{X}$ R
HARCHIPISC $\frac{X}{X}$ PUS. Quisnam autem fuerit hic
R. Archiepiscopus incompertum est, cum in
antiquis Archiepiscoporum nominibus nullus
tali caractere notetur ante B. Rainerium, qui
in Ecclesia S. Benedicti magna veneratione
colitur. Si lectio restituatur, ut debet, sci-
licet: † Hic requiescit fragilis et inutilis
Johannes peccator Archiepiscopus, patebit
eundem esse cum eo, de quo supra num. XLII.
Joannes primus Archiepiscopus*

in Spalato, iste fecit templum argenteum, et aedificavit Ecclesiam S. Michaelis de Mare, tumultatus est in Ecclesia S. Matthaei.

18. Major erat Hungaris communio cum Graecis, atque illis videtur, qui susceptam a Latinis fidem Christianam apud eos contra Schwarzium defenderunt. Sic in synodo Laurentiana MS. Can. LIII. *Siquis uxorem suam adulteram probaverit, si voluerit, ducat aliam; illa vero, si nobilis est, sine spe conjugii peniteat: si plebeja, sine spe libertatis venumdetur. Quod si probare non poterit, idem judicium maritus paciatur, et illa si voluerit, maritetur. Quod Ecclesia latina nunquam adprobavit (1).*

(1) Optandum fuisset, ut Author nobis saltem annum hujus Synodi celebratae indicasset. Est ea utique una de illis, quas is pro *Supplemento ad Concilia Hungariae a Pëterffyö praetermissa* dudum destinaverat. De qua re jam alibi quaequam et dicta sunt a me, et dicta etiam contra me. Hic id unum ajo, Litteratos Hungaros ardentissime cupere, et

§. II.
GERMANICA.

1. Joannes Perierus S. J. in Actis SS. XIV. Septembris p. 767. ubi miracula quaedam de S. Nothburga e germanico vertisset, ad locum illum: *alii puerum deportari volebant ad Labacensem... (b) alterumve Chirurgum, ut seu sectione, seu remedio alio curaretur, notat (b) vocem unam praetermissi, Germanice Freyman, quod non constaret de determinata significatione; ex adjunctis tamen vix dubito, quin Chirurgus aliquis primarius designetur, qui ob eximiam in arte peritiam vel immunis est a communibus vectigalibus, et oneribus loci, vel etiam donatur mercede an-*

Tomum I. operis splendidissimi, quod titulum praefert: *Leges Ecclesiasticae Regni Hungariae etc.* Albae-Carolinae jam an. 1787. editum mox subsequatur Tomus II. quo possint et hujus Laurentianae, et aliarum ipsos adhuc latentium synodorum lectione avaritiam quantocyus satiare.

nua, ut pauperibus liber fit ad eum accessus. Frey autem liberum sonat, man virum. Tantum interest, ut Interpres non modo linguam utramque perfecte calleat, sed et varios loquendi modos diversis in Regionibus usitatos perdiscat, attendatque ubi per scriptum sit. Nihil enim hic Freyman aliud significat, quam Carnificem. Accedebatur autem olim hoc genus hominum ab infima plebe, ubi putabat morbum a magia ortum, et aequali superstitione curandum esse. Carnificem vero Freyman vocare non in Carniolia tantum, verum etiam per omnes nostras terras communi usu receptum est.

2. Graecii in memoriam adventus Caroli VI. et Elisabethae Augustorum, cum Styriam, Carinthiam, et Carnioliam anno 1728 inviserunt, Portae ad Muram tendenti, quam primum subierunt, inscriptum fuit: *Bene Conveniunt, et In Vna seDe Morant Vr C. VI. et E.* Legebatur usque ad annum 17... quo altera inscriptio substituta est.

3. Antiquis temporibus, cum quis Imperatorum Germanicorum nondum Romae coronatus esset, solo *Romanorum Regis* titulo utebatur. Postea sec. XVI. cessantibus Romanis coronationibus, se *Electos Romanorum Imperatores* scribebant, qualiter adhuc juri suo, praetensionique inhaerentes Romani eos appellant. Sec. XVII. se absolute *Romanorum Imperatores* scribere coeperunt. Quo anno id factum fuerit, nondum comperi; quamquam huic rei indagandae etiam nullam impenderim operam. Ultimi numi *Electum* nominantes occurrerunt mihi duo Silesiani Quinarij. Prioris haec est inscriptio: LEO-POLDVS D. G. EL. R. I. S. A. G. H. BOH. REX. (XV.) ARCHIDVX. AVST. DVX BVRG. ET SIL. 1662. Aquila biceps cum scuto Austriae. Alter ejusdem anni et inscriptionis habet scutum compositum. Attamen in monetis alibi excusis jam prius cessaverat.

4. In auctione publica, qua Bibliotheca Eminentissimi Trauthsonii vendebatur, emi

codicem membranaceum vastum varia continentem, qui olim pertinuit ad Monasterium Sororum ad *Ripam amoris*. Quod illud? Est quod *Munanbach* adhuc dicitur Ordinis S. Dominici; *Minne* enim antiquitus apud Germanos amorem significabat: quod apud alios satis deductum reperies.

5. Fallitur Hagiographus, dum Tom. III. Jun. in Actis SS. pag. 194. dicit: *Numbergensis Episcopatus tota Germania nullus est, sed nec alibi uspiam*. Naumburgensis enim Episcopatus, qui et Citizenensis, saepe Numbergensis dictus reperitur.

6. Hieron. Pezsius in cit. Glossario ad vocem *And* Aufriacum *Es thut mir recht ant um ihn* interpretatur: *Multum eum desidero*, quod mihi non videtur, sonat enim: *Sentio multam admonitionem de illo*. Unde est occulta interna admonitio sine apparente causa externa *Die Ahndung*; qua de re, velut de sensu hominis sexto Tractatum germanicum legi, ubi origo ejus disquiritur.

7. Pezsius in cit. Glossario ostendit multis productis diversorum authorum locis, Germanos olim filium *Parn*, vel *Barn* dixisse. Existimo hoc nomen primum introductum fuisse ab Ecclesiasticis, quibus sacra scriptura erat usitator. In hac autem occurrit *Barjona*, *Barjoseph*, aliaque, *filium Jonae*, *Josephi* etc. indicantia; *Bar* enim in Hebraica lingua *filium* sonat. Confer ea, quae idem ad vocem *Und* adducit.

8. *Ringhaus* communiter Viennae appellatur domus, ubi Caesarei canes aluntur, cum proprie *Rüdhaus* dicenda esset a *Rüde*, quod magnum canem, seu molossum significat; unde etiam praefecto *Rüdmeister* nomen est.

9. Pezsius in cit. Glossario ad vocem *Snayssen* ait: *Ein gewisses Stickwerck*, genus operis *Phrygii*. Non ita, saltem nostris Austriacis vulgo; hi enim intelligunt aliquid copiosum ex ordine pendens, ex. gr. *Ein Snayssen Perl*; *Ein Snayssen Trauben*. Dicunt etiam *Schnassen*.

10. Idem *Tagwayd* explicat *Tagreise*,
iter diei. Sola diversa a nobis scriptio ob-
 scurum reddit; sic enim locum unius diei iti-
 nere dicimus: *Einen Tagweit entlegen*.

11. Ibidem vocem *Tatträr*, ubi addit:
Tartern, *Tartari*, *vet. nost. vocab. Tadter*,
Tartarus, *Tadterei*, *Tartaria*, observa mo-
 dernum tam latinum quam germanicum voca-
 bulum gentis illius et regionis corruptum esse;
 proprium enim est *Tatarus* et *Tataria*,
Tater, *Tatary*. Styri adhuc *Tatterman* figuram
 terrendis avibus et pueris aptam appellant.

12. Idem ad *Wag*, explicat *Wasser*,
Fluss, *Strohm*, *Aqua*, *Flumen*; et adducit
 exemplum ex Horneckio Cap. 64.

In des Wages Unden

Virczehen tausent Man versunkchen

Der Unger und ertrunkchen.

Quamvis libens admittam alias *Wag* etiam
 aquam significare, attamen hic fluvium *Va-*
gum indicare videtur Horneckius.

13. Communiter dicimus *lineam telam Leinwat*, et mercatores ejus *Leinwathändler*, quod sane perperam fit; cum enim *Wat* proprie vestem significet (vid. cit. Glossarium voce *Wat*) *Leinwat* vestem lineam, et non telam indicabit.

14. In Pomerania *Taberna* appellatur *Krug*; fortassis inde nostrum *Krug*, quo cantharum argillaceum plebs nominat, ortum est, aut potius utrumque ex alia lingua sumptum est.

15. In Styria, alibique occurrunt in pagis et locis solitariis hospitia, quae *Tafern* vocant. Id nihil aliud quam *Tabernam* significat, prout multa ex latino sumpta nomina reperiuntur.

16. In lectione Auctorum barbarae aetatis necesse est advertere semper, ne fortassis scriptor vocem aequivocam linguae suae mala latinitate donaverit. Qua in re offendit Da-

niel Papebrochius. Cum enim in processu de SS. Virgg. Eischellenf. (ad diem XVI. Jun. p. 128.) legisset: *super mundum arcum papyri posuit*; ipse adnotavit: *Fortassis arcam; sed nihil muto, quippe nec hoc plane satisfacit*. Utique, cum scriptor germanicam vocem *Bogen*, quod arcum et philyram significat, perperam *arcum* dixerit, ubi philyram dicere oportuisset.

§. III.

AVSTRIACA.

1. De Joanne Seidelio, ejusque ingenio ac laboribus plura memorat P. Antonius Socher in Historia Provinciae Austriae, verum anno 1567. desinit, ubi illius e Societate dimissionem retulit. Pro reliquis ergo serviet epitaphium Neostadii in Cathedrali templo adhuc superstes. an. 1764. Mense Febuario a me descriptum.

D. O. M.

IOANNI. SEIDELIO. OLOMVCENSI. THEOLOGIE. DOCTORI. OFFICIALI. ET. CON-
 CIONATORI. SVO. VIRO. DOCTO. PIOQ.
 DE. ECCLESIA. DEI. BENE. MERITO. MO-
 NVMENTVM. HOC. LAMBERTVS. EPISCO-
 PVS. P. C. NATVS. ANNOS. LVIII. OBDOR-
 MIVIT. IN. DOMINO. XXX. OCTOB. ANNO.
 NATI. SERVATORIS. M. D. LXXVIII.

2. P. Martinus Kropf Benedictinus Mellicensis lapidi super sepulchrum Matris suae erecto in coemeterio ad S. Leonardum am Forst ex uno latere sequens distichon (legi illud Mense Aprili 1763.) insculpi curavit:

*Hic recubat mulier bona: si res rara, Viator,
Rarior est ideo; nam bona semper erat.*

3. Viennae ad S. Jacobum sepulta est ultima familiae Ulrichskirchianae cum hac sepulchrali inscriptione: Des Hans von Kollonitsch auf Burgschleinitz Ehegemahl Eva gebohrne Fürstin von Ulrichskirchen, die letzte ihres Namens und Stammens. 1613. Octob. 6.

4. Jac. Echardus Tom. II. Scriptor. Ord. Praed. p. 215. non pauca congeffit de Mathia Cithardo Ordinis sui Alumno. Adde aliqua: Aduit coronationi Maximiliani II. Francofurti, uti habetur apud Goldastum p. 282. Herr Mathias Sittardus von Ach Hofprediger. Anno MDLXVI. secutus Castra, ibidem morbo correptus, et tandem Viennae defunctus, ac

ad S. Dorotheam sepultus est. Lapis sepulchralis hanc praefert inscriptionem :

Hie ligt begraben der
 Erwirdig und Hochgel
 ert Herr Mathias Cithar
 dus Prediger Ordens der hei
 ligen Geschrift Doctor
 Probst zu Leitmeriz Wei
 land Kaisers Ferdinanden
 Saligster Gedachtnus
 Und Maximilian des II.
 jezt regiervnden Kay
 fers gewester Hofpredi
 ger, Welcher den XXX
 tag Octob. des MDLXVI
 jahrs alhie in diesen Gotts
 haus Gott saliglich mit
 Tod verschid. Dem Gott
 genadig und barmhercig
 sein wolle. Amen.

§. IV.

VIENNENSIA.

1. **M**agna DEI Optimi Maximi bonitate, singularique Principum nostrorum vigilantia fit, ut jam a sexaginta fere annis (2) ab omni contagione liberi simus, cum tamen praeteritis seculis saepissime his malis Vienna affligeretur. Georgius Tannerus I. C. Actis Nationis Austriacae an. MDLXI. haec inseruit: *Siccitatem ... hac aestate experti sumus plane incredibilem. Quare peste deinde hic Viennae grassante Serenissimus Rex Boemiae etc. D. Maximilianus etc. una cum Regina, Liberis, totaque Aula Lintzium abiit. Imperator autem Pragam contendit, ubi venatio tum extitit funesta. Caeterum longa et diu-*

(2) Hic adnumera etiam annos illos, qui ab obitu P. Schierii, nempe ab anno 1772 usque ad praesentem fluxerunt.

turna experientia hic observatum est, semper ab uno et viginti annis pestem in hac Urbe, praesertim Etesius non spirantibus, saevuisse. Ita et anno Domini 1521 et anno 1541 pestis magnam stragem edidit in hac Urbe, totaque fere Austria, quando Buda a Turcis capta, et Austria tristem cladem passa est. Anno item 1570. eadem Acta p. 156: Inscripta vero sunt haec post obitum Reverendi hujus Patris D. Antonini. (Grossupti Ord. Praed.) cum is in brumali peste anni 1570, quae per totam fere Provinciam hanc grassabatur, obiisset. Et p. 159. Hoc toto brumali tempore pestis acerrime per totam fere Austriam grassabatur adeo, ut in Urbe Vienna per dies singulos 40 vel 50 homines, et ultra etiam continue obirent. Fames etiam et maxima annonae caritas ita nos pressit, ut modius (ein Meßen) frumenti 16 et 18 solidis venderetur, qualis difficultas, in his praesertim locis, tamdiu durans inaudita erat. Eadem anno 1613. p. 508. A mense Majo usque ad finem officii hujus Procuratoris per totam fere

Provinciam pestis grassabatur. Circa hoc tempus Caesarea Majestas Comitia Bohemica Cremsii propter pestem celebravit; his finitis Lintzium rediit. Eadem p. 510. Toto hoc hyemali tempore pestis in hac Urbe satis graviter grassabatur. Die 20. Octobris Admodum Reverendus in Christo Pater Joannes Montanus Mollensis Societatis Jesu, SS. Theologiae Doctor insignis et Professor ordinarius Doctissimus, incomparabilis vir aeterna memoria dignus, et de celeberrima hac Universitate meritissimus pestifera lue extinctus est; cujus pia anima vivat Deo ter opt. Max. Pag. 511. Decima tertia Martii MDCXIV. Serenissimus Archidux Ferdinandus cum Serenissima Coniuge, liberis, et tota splendidissima Aula Viennam appulit; ab Augustissimo Imperatore Mathia ad Comitia Ratisbonam eunte ad Austriae gubernacula vocatus, hactenus ob grassantem pestem in nova Civitate remansit. Pag. 585. Anno Domini MDCXXI. ipsa die Sancto Colomanno Sacra Procurator (Martinus Hassner U. J. D.) ob defectum inclytæ Fa-

*cultatis Theologicae membrorum substitutus
 Rectorem Almae Universitatis communibus
 electum votis licet absentem publicavi Admo-
 dum Reverendum, Nobilem, et Clarissimum
 Dominum Michaelem Haffner SS. Theolo-
 giae Doctorem pro tempore Decanum in Pil-
 lersdorf etc. et eidem sequenti die, comite D.
 Doctore Clemente Radolt Nationis Rhena-
 nae postulato Procuratore Claustroneubur-
 gi, ubi metu pestis Viennae grassantis dege-
 bat, electionem, publicationemque desuper
 factam intimavi. Pag. 603. ad annum 1625.
 Obiter insinuaturn cupio, quod semestri isto
 (aestivo) celebres duos Jure Consultos e Na-
 tione amiserimus, vel potius praemiserimus,
 videlicet Dominum Tobiam Fux Codicis, Do-
 minum Abraham Parth Canonum Professo-
 res; interea in Urbe Viennensi pestis grassata,
 et non levis fuerit annonae caritas: quam-
 quam et frumenti et vini copia nos exhilara-
 verit bonorum largitor optimus. Ad an. 1657.
 15. Nov. Erat scilicet eo tempore non leve
 contagionis periculum, quod cum nobis com-*

munem Scholarum interdixisset, etiam optimum Principem (Leopoldum Hung. Regem) arcuit, quo minus posset Serenissima Sua praesentia devotionem nostram (erga S. Leopoldum) excitare. Haec Nicolaus Avanzinus Nationis Aufriacae Procurator. Ista quidem adnotasse juvit, ut conjunctis aliis excerptis, quae ceterae Facultates et Nationes praebuerunt, et Historici patrii suppeditant, integra Historia morborum olim Viennae infestorum texti possit.

2. Olim singulari cautela apud Viennenses Academicos invigilatum est, ne aliquis *Author damnatae memoriae* (loquor verbis Indicis prohibitorii Romani) proponeretur sequendus, etiam in illis, ubi nullum fidei periculum esset, quamvis nonnunquam hanc ipsam suam observationem mollire studuerint. Sic Acta Facultatis Artium an. MDXLVII. referunt: *Die 3. Maji statuit Facultas cum bona et salubri deliberatione, quod Grammatica Philippi Melanchthonis non sub suo nomine,*

sed alterius boni doctique Grammatici, quicunque sine suspicione nostrae Religionis est, publice candideque legatur, atque profiteatur. Sic Acta Facult. Theol. an. MDCXXXVII. ad 17. Januarii: Actum etiam fuit de Grammatica Georgii (lege Alberti) Molnár, quam Gelbhaar recudere cupiebat; negatum autem est posse recudi tum ad vitandam confusionem, tum quia nullius usui esset, tum ne foveatur in Semicatholicis studium haereticorum. Atamen an. MDCXLVII. 30. Nov. habent eadem Acta Fac. Theol. Cum libellus vitae et morum P. Lessii Romae 1647. 17. Aug. fuerit prohibitus, censuit Congregatio Decretum illud in hac Urbe de facto non obligare, revisores tamen tres elegit, qui viderent, num fortassis aliunde quid habeat, quo minus hic Viennae distrahere liceat. Cur in postremo ita actum fuerit, haud difficulter quis conjecerit.

§. V.

S A C R A.

1. **S**eculo XI. adhuc non fuisse receptam in Ecclesia Latina elevationem Sanctissimi Sacramenti in Missa, adnotarunt plures rerum ritualium Scriptores. At vero hic ritus necdum sec. XIII. ineunte communis fuit; nulla quoque genuflexio, sed solum aliquae profundae inclinationes Sacerdoti fuerunt praescriptae. Didici hoc ex Cod. membr. Bibliothecae Capituli Pofoniensis scripto sub annum MCC. ubi nihil horum praecipitur, aut consulitur.

2. De auctore *Canonis* controversum est. Anonymus a Bernardo Pezio editus *Tractatus de Scriptoribus Ecclesiasticis* haec de Clemente Alexandrino habet: *Mirae autem eruditionis, et eloquentiae fuit. Orationem*

illam Sacerdotis, quam Canonem dicimus, ipse composuit, quae et ab omni Ecclesia tantum est habita, ut in confectione Corporis Domini perpetuo iussa sit recitari. Cajetanus Merati in Observationibus ad Gavantum P. I. Tit. XII. num 8. eadem haec verba referens subjungit: Neminem futurum esse credimus, cui possit haec sententia placere. Et fortasse auctor hic, sciens a Clemente Alexandrino Canonem Ecclesiasticum esse conscriptum, ut testatur Photius Codice III. putavit Canonem illum Ecclesiasticum esse Canonem Missae, in quo sane deceptus est. Quid vero si locus ille apud Photium aliquando aliter, atque nunc, legebatur? Si Canon ille Ecclesiasticus ab opere de Judaëis distinctus sit? Certe Codex Pofonienfis hic num. praecedente citatus, sub an. MCC exaratus hanc Rubricam Canoni praemittit: Clemens Presbyter Alexandrinus quondam Magister composuit primus Canonem istum. Convenit praeterea persona ejus, ac officium cum descriptione auctoris signata a S. Gre-

gorio Magno lib. VI. Epist. LXIV. ubi appellat *Scholasticum*. Non despero aliquando plura adhuc pro Clemente hoc authore Canonis reperienda fore argumenta.

3. Apud Hildebertum *Lib. de expositione Missae* p. 665. ex editione Parisiensi 1708. fol. legitur in Canone dici: *Hostiam puram et certam*; cum tamen in antiquissimis Codicibus semper legatur: *Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam*. Immo ipse Hildebertus in *Carminibus de Mystero Missae* V. 401. tria consequenter disticha incipit: *Pura damus. Sancta damus. Immaculata damus*. Cur ergo in hoc *certam* legimus? Errore id factum Scriptoris aut Beaugendri editoris, cum Author nolens omnia recensere haud dubie scripserit *Hostiam puram et cetera*.

4. Affectus ille post sacrosanctum Missae Sacrificium, aut Communionem dicendus: *Anima Christi sanctifica me* etc. frequens

occurrit in pagellis et libellis per Patres S. J. editis sub nomine: *Affectus S. Ignatii*. Id non aliunde factum est, quam quod hic sanctus vir eum sibi familiarem fecerit, et hinc pro authore ejus habitus fuerit. Verum alii, praesertim editores Missalis Romani, consultius anonymum hunc affectum reliquerunt, cum longe sit S. Ignatio antiquior. Exhibuit mihi eundem P. Leopoldus Fischer e S. J. admirabundus ipse in Codice Ms. Sec. XV. quem tum (anno scilicet 1769) dono acceperat, repertum (3).

- (3) Bibliotheca nostra Leukenfis possidet Libellum precatorium caractere Gothico impressum an. 1516. 8. min. in quo idem affectus occurrit cum hac praemissa rubrica: *Oratio post elevationem, pro qua conceduntur CCC. dies Indulgentiarum a Johanne Papa XXII.* Hoc si verum est, cum Joannes XXII. Ecclesiae praesuerit ab an. 1316. usque ad an. 1334. multo adhuc antea ejus author quaerendus foret. Porro libellus hic non solum quia precatorius est, quale genus librorum, sicut et Scholastici, raro in longius tempus conservantur, quod nimirum continuo usu atterantur: sed etiam quod admirandam Chalcographi commendat industriam, magni pretii esse videtur; nam praeterquam quod plurimis decoretur Iconibus, singularum paginarum, quarum

5. Ex iis, quos novi diverforum dogmatum eruditos viros, nemo ad Catholicam Ecclesiam proclivior mihi visus est Henrico Christiano Libero Barone de Senckenberg, S. C. M. et Imperii Consiliario Aulico, viro inter omnes, quos tum Vienna numerabat, eruditissimo. Is regnante M. Theresia cum liberius et confidentius loquebatur, fassus est sibi doctrinam Catholicorum non displicere de Sacramentis; in iudicis necessitatem praeter sacros libros consensit; conversationem cum Sacerdotibus Catholicis eruditis amabat; in causa probationis cultus perpetui B. Domitiani Carentanorum Ducis, ejusque Beatificationis petitem examen Codicum et Instrumentorum suscepit, quo res promoveretur; cum

438. numerat, extremitates (Einfassung) aliis et aliis turgent ornamentis. Adscribo hic clausulam rubro, quo is per decursum abundat, caractere formatam: *Hortulus anime impensis probi Viri Johannis Koberger Civis Nurembergen, impressus; finem optatum sortitus est Lugduni arte et industria Johannis Klein Chalceographi. An. domini M, CCCC, XVI. XVIII. Kalendas Aprilis.*

Aventionem et Beneventum audiisset occupatum, asseruit, nimiam vim inferri Romano Pontifici. His aliisque motus quidam interrogavit eum in secretiori colloquio, cur ipse agnoscens causam Catholicorum praestare, eam non amplecteretur, cui subtractis humeris respondit: *Fides est donum Dei*. Sane cum eum mortuum accepissem, fato viri ita perculsus sum, ut vix me ipsum caperem. Mortuus est die 31. Maji. An. 1768.

6. Saepe mihi in mentem venit, saepe etiam interrogatus fui, unde sit, ut Mense Novembri, dies S. Martini anseribus fatalis sit. Id ab ethnicis temporibus tanto certius mihi videbatur, quanto levior est fabula de S. Martino per anseres prodito, dum Episcopatum acceptare renuens, se abscondisset. At tamen vestigium conjecturae meae non repertum. Tandem Lambecii Lib. IV. illustrandi Calendarii veteris Romani gratia (4) pervolvens,

(4) Hoc Calendarium meis Martini Rosnak curis prodidit Graecii an. 1781. An. 1786. a me studiose in-

vidi Mensē Novembrem pictum anseri minitantem cum subscripto Aufonii tetraſticho ſequenti:

Carbaſeo ſurgens poſt hunc (Octobrem) indutus amictu

Menſis, ab antiquis ſacra, Deamque colit.

A quo vix avidus fiſtro compeſcitur anſer,

Devotusque ſatis ubera fert humeris.

Unde patet Chriſtianiſ hunc ritum fuiſſe relictum, dum ad fidem converterentur, atque ipſae tum epulae in vicem *Jovis epuli* paucos poſt dies venturi celebratae videntur. Inſpicienti bonam Aufonii editionem res forte adhuc erit clarior.

7. Eſt arx Harrachiana Pruggae ad Leytham inſtructiſſima ſimul et ornatiffima. Praecipue ad-

terrogatus noſter P. Mgr. Richardus Teker, tum jam in nonum annum Aſſiſtens Germaniae et Incola Romanus, utrum etiam ibi dies S. Martini fatalis ſit anſeribus, et utrum ſaltem noſter doctiſſimus, et antiquitatum cognitor maximus P. Mgr. Giorgi noſſet hujus conſuetudinis originem, reſpondit: *Martini anſerum hic nullus eſt uſus, et ideo etiam P. Georgi nihil ſcit de hoc.*

mirandae sunt Imagines, quibus cubicula orna-
 ta sunt. Memoriae tamen meae inhaesit magis
 tabula vitrea in cubili Comitis pendens, saepius
 olim a me puero visa. Huic elegantibus chara-
 cteribus aureis (nam ceteroquin nigro colore in-
 ducta est) inscriptum legitur: **WED ENDELZES**
WES MAN SEENBEN. Solebat tum hospi-
 tibus et peregrinis post exhibita reliqua arcis
 decora etiam haec imago, seu tabula velut
 meditanda ostendi.

§. VI.

AVGVSTINIANA.

1. **B**ohuslaus Balbinus S. J. in notis ad Cap. VIII. Verosimilium §. II. Tragoedia de se refert: *Carthaginis miserabile excidium in Appiano; quod cum legerem, lacrymas tenere non potui.* Quid igitur mirum est, si Augustinus adhuc puer Didoni morienti lacrymas consecravit?

2. In Bibliotheca Civ. Vien. extat Lexicon bibl. 8. Ms. Sec. XIV. anonymum, cui manus paulo recentior in prima pagina adscripsit: *Frater Lucianus Ord. Eremitarum S. Augustini Auctor hujus opusculi.* Lambacherus (*in Bibl. Civ. Vindob. p. 57.*) haec recensens nihilominus ob testimonia aliorum illud Guilelmo Brittoni adtribuit. Augustinia-

no certe nihil in id juris est; quin Autor se Ordinis Minorum dicit in epilogo:

*Egis egenorum, numero quia dego Minorum,
Te precor, ipforum Comitum me fac meritorum
Sorte Beatorum, quod sim velut unus eorum.*

At vero de Luciano Eremita Augustiniano ficto, ejusque fingendi occasione alias tractabo, ut additiones ad *Offingeri Bibliothecam Augustinianam* perfecero (5).

3. In Ecclesia nostra Viennensi inter alias imagines picta est pugna Salankemensis, qua an. 1690. ipsa die 19. Aug. nobis Canonizationis S. Joannis Sabaguntini solemnitate celebri, Turcae victi sunt, victoria hujus Sancti intercessioni adscripta. Attamen non nostrorum solum, sed et aliorum haec tum fuit sententia. Et quidem Simon Aloysius Aichinger SS. Theol. Doctor, Protonotarius Apo-

(5) Pia fuere desideria, quae mors praematura frustrata est. Atque utinam diutius ei vivere licuisset, ut *Offingeri rhapsodiam* emendasset, et auxisset! Augustiniano nomine profecto multo quid dignius praedivisset.

stolicus, Card. a Kollonics Ceremoniarius et Secretarius, Nationis Austriacae eo anno Procurator, haec in Acta retulit: *Decima nona Augusti RR. PP. Augustiniani in Via Regia ad SS. Sebastianum et Rochum solemnitatem instituerunt S. neo-canonizati Joannis a S. Facundo, quam etiam Augustissimae praesentiae, cum infinito propemodum hominum numero condecorarunt. Vigesima sexta Augusti dicti S. Joannis a S. Facundo solemnitatem celebrarunt PP. Augustiniani intra muros, in cujus Octava, in diem S. Angeli Custodis incidenti, panegyricam in Caesareo ad B. V. Lauretanam templo invitatus Concionem dixi, eumque Austriae esse Angelum Custodem probavi, utpote cujus patrocinio adscribere possumus piis votis, quod dum illum invocare coepimus, et plurimis contestati sumus publicis affectibus, tam gloriosam victoriam decima nona Augusti ad Salankemen a Tarcis reportatam (intellige: scimus) ubi victricibus Augustissimi nostri Imperatoris armis, sub Duce et Marchione*

Ludovico de Baaden, Heroe invictissimo, viginti quinque millia hostium caesa, et pars multam suam sanguinis Christiani sitim aquis immersa extinxit, direptis centum quinquaginta octo tormentis (6).

(6) Imago haec nec parva, nec contemnendae picturae, nec extimo carens ornamento, ideoque nec leve aliquando pretii, dum haec scribo, jam est remota. Qua de causa id factum, me latet. Certo hujusmodi monumenta merentur, quamdiu possunt, adfervari.

§. VII.

LITTERARIA.

1. Quamvis in *Specimine Styriae litteratae pag. 20.* scripta Basilio Finckeneis recensens, aliqua emendaverim, aliqua addiderim, quae Marquardum Hergott in *Historia Academiae Salisburgensis* fugerunt, tamen et me fugit sequens postea in *Bibliotheca Alberiziana* repertum Finckeneisii Opusculum: *Veritas extracta ex fundo putei philosophici; seu Logica analytica, topica, et sophistica, Viennae Austriae 1691.* in 4. Sane dubium me fecit hic Vir scripturiens, dum eadem alia et alia methodo procudit, an non plura adhuc ediderit.

2. Communicaverat mihi Vir doctus acceptum ab alio sequens (olim ad S. Jacobum existens) epitaphium, quod fortassis ad illu-

Hrandos meos scriptores Universitatis Vien-
 nensis serviret: Anno 1410. ultimo Augusti
 obiit Lambus Kudler de Civitate Augustae
 Baccalaureus Martilius. Quid Lambus? quid
 Martilius? Illud quidem contractum Lam-
 bertus significare videtur. At vero Martilius
 imperitiam describentis indicat; legendum
 enim fuisset *in artibus*. Scilicet praeterquam
 quod ob litteras antiquas, quas Gothicas vo-
 cant, ex *b* una, fecerit *li*, etiam ex triplici
 aequali ductu vocis *in*, ille *m* formavit, et
 sequenti voci conjunxit. Lapsus similis timore
 Christianus Wechelus, cum Hippiatrica Lau-
 rentii Rufii Parisiis 1531. in fol. excuderet,
 monuit Lectorem: *In ductibus illis littera-
 rum, qui im m u n u etc. exprimunt, a no-
 bis nihil verearis dissentire, sicubi videbimur
 tibi a recto aberrasse. Scis enim ita esse ty-
 pos chalcographicos, ut tam multi hujusmo-
 di ductus conjungi non possint, quin certum
 aliquid explicetur: quo factum est, ut hic
 cum exemplari nostro paria facere non potue-
 rimus, quod in iis nihil non habeat dubium,*

et ambiguum. Inde etiam in operibus Hildeberti Cenomanensis p. 1605 pro *videre credunt*, ubi Beaugendre notavit: *f edere*, existimo potius *indere credunt* legendum esse.

3. Seculo XVI. exeunte floruerunt Isingii fratres tres Silesii Brigenses. Martinus Patavii Doctoratum in Medica arte obtinuit. Vienne an. 1591. 14. Jan. ad eandem Facultatem, facta repetitione, admissus est. Verum eodem adhuc anno obiit, de quo Acta Nationis Aufriacae: *Paulo ante* (Isabellam Reginam Galliae) *obiit Excellentiss. et Clarissimus Vir D. Martinus Isingius Brigensis Silesius, Artium, Philosophiae, et Medicinae Doctor ac Professor, cum summo Facultatis Medicae dolore, atque adeo totius Archigymnasii. Erat enim omnibus tam corporis quam animi dotibus ornatissimus, pius, doctus, humanus et beneficus; obiit, inquam, in ipso aetatis flore, XIX mensis Decemb. Anno Domini MDXCI.* Ita quidem P. Maximus Brixienlis Ord. Praed. tum Procurator inscri-

plit. At vero germanus ejus Andreas, tum Decanus, in Actis Facultatis Medicae aliquid amplius dedit: *XVIII. Dec. charissimus, atque dilectissimus frater meus, nobilis, clarissimus, atque excellentissimus Vir, Dominus Martinus Isingius Brigenfis Silesius, Philosophiae ac Medicinae Doctor peritissimus, quondam ejusdem Facultatis Medicae in hoc antiquissimo Archigymnasio Viennensi Professor publicus, Academici Senatus Assessor dignissimus, nec non sanitatis Magister vigilantissimus, magno meo, propinquo- rumque luctu, ardenti, eaque maligna febre oppressus, vitaeque suae munere perfunctus, horam noctis circiter mediam octavam, ad illum Beatorum Civium coetum placidissime commigravit. Cujus anima DEO vivat.* Erat tum Martinus Nationis Ungaricae Procurator; neque mirum est, habuisse eum sibi totam Universitatem addictam; quippe qui omnia studia sua usque ad Doctoratum hic suscepit, et jam antea in Schola Provincia- lium Collega fuit. Alter jam nominatus fratre

erat Andreas. Is an. 1587. ad Facultatem repetiit, simulque Magister sanitatis creatus est, et Professor primarius linguae Graecae. Rexit Facultatem Decanus 1588. et 1591. Procurator Nationis Hungaricae an. 1589. Inde dimissa publicae sanitatis cura Physicus Xenodochii Caesarei renunciatus est. Universitatis Rectorem an. 1590 egit. Verum oblata Neostadii commoratione, aliisque officiis Vienneam reliquit, et an. 1596 e vivis abiit. Superest in Cathedrali Neostadiensi monumentum in pariete erectum hujus inscriptionis: *Rnd^o. D. Joannes Ifingi^o S. Theolog. Doctor, Official. et Cōcionar. Neostad. Frⁱ suo Andreae Phiae. et Medic. Doct. huj^o Civit. et DD. Provincial. inferior. Aust. Physico Ordin. 20 Febr. Ao. 96. pie defunc. bene de se et de relig. Cathol. merito pie posuit. Q. et ipse die Ao. in Dō, obiit.* Tertius hic memoratus frater Joannes, quando obierit, nondum comperi, quod posteritas annum et diem emortualem huic lapidi adjicere neglexerit.

4. Nullam notitiam praebent rei litterariae Scriptores de Andrea Charopo, olim apud Vienneses fatis declamato. Enaliquam. Erat Austriacus ex *Langenleus*, seu ut nunc dicunt *Langenlois*. Cognomen ejus verum *Liebseygel*, quod in *Charopus* vertit. Litteris incubuit Viennae, tantumque in re Poetica profecit, ut Caesareis manibus laurea donari obtinuerit. An. 1563. Orationem ad Academicos de S. Leopoldo dixit, laudatus tum in Actis Nationis Austriacae velut *doctus et eruditus juvenis*. Dabat operam Juri sub Professore Georgio Tannero, cui eodem anno nuptias cum Anna Eliae Anharti vidua celebranti carminibus oblatis iterato applausit. Inde Facultati Medicae an. 1569 nomen dedit. Verum cum eadem sic collisus est, ut coram Regimine Austriaco ad veniam petendam fuerit condemnatus. Ipsa transactio integra inserta est Actis Facultatis Medicae ad h. a. Attamen Charopo non libuit stare transactioni. Vicissim Facultas ejus nomen Actis inscriptum deleri jussit, et testimonium audi-

tarum lectionum ei negavit, cum sequente anno ineunte Italiam cum discipulis suis (erat enim prolium Martini Raygl Paedagogus) petiturus esset. In Bibliotheca Caesarea supersunt Mss. ejusdem Elegiarum libri quinque, unde fortassis amplior ejus notitia haberi posset.

5. In scribenda historia semper veritati litandum est, potiusque abstinendum, quam ex possibilitatibus (verbo scholasticorum uti liceat) argumentum sumendum, aut frivolis quibusdam rationibus nitendum. Quid enim inde lucri accedit? Nihil certe aliud, quam ut etiam certa in dubium vocentur, quod Baronius ad an. 374. num. XI. de Isidoro Mercatore questus est: *Ad quid opus fuit (pace illius dixerim) mendaciis exornare vestibulum amplae domus, ut in non levem suspicionem adducat cetera, quae vera intus habentur?* Sed neque aliis succensendum, si fabulas tritas non sequantur. *Nemo, opinor, illorum,* (ajebat Bollandus de

Benedictinis in Com. praevio ad Acta S. Scholasticae §. III.) *eas a nobis exiget vices, ut siquid existimemus falsum esse, id tamen in honorem ordinis affirmemus ac defendamus. Illustrior est ordo, quam ut fictis ullis egeat laudibus: Sincerior, quam ut genus ullum ornamentum praeferat veritati. Denique illud S. P. Augustini Lib. de vera Religione unusquisque scriptor prae oculis habeat: Non sit nobis Religio in phantasmatibus nostris; melius est enim qualecunque verum, quam omne, quidquid pro arbitrio fingi potest.*

6. Lambecius *Lib. IV. Bibl. Caes. p. 326.* refert: *In Catalogo nonnullorum Codicum manuscriptorum Graecorum venalium paucis abhinc septimanis ab Illustrissimo et Reverendissimo Domino Abbate Dominico Frederici, pro S. Caes. Majestate apud Serenissimam Rempublicam Venetam residente, ad ipsam S. Caes. Majestatem transmissio, et ab eadem clementissime mecum communicato, sit ejusdem supra memorati auctoris mentio*

his verbis: Joannis Itali responsio ad multas interrogationes Philosophicas, Graece in fol. Quale autem hoc sit opus, accuratius posthac indicabo, si illud, ut spero, una cum reliquis istis codicibus manuscriptis Graecis venalibus, benignissima S. Caes. Majestatis liberalitate in Augustissimam Bibliothecam Caesaream pervenerit. Et ita factum est; liquidem reperio Leopoldum propria manu in rationibus expensarum hujus anni, scilicet 1671. adnotasse ad 21. Dec. Su Kauffung manusc. Graec, auß Venedig per wehl 1000 fl. et ad 29. Dec. per wehl auß Venedig 300 fl.

7. Cuspinianus in Coll. p. 68. adfert Poetae cujusdam versus, quibus Reges Romanos complexus est. In Rosini opere *de Antiquitatibus Romanis* Col. 33. eadem referuntur, velut authoris antiqui testimonium ferentis. At tamen is alius non est, quam Casparus Ursinus Velius, Poeta Caesaris Ferdinandi I. sub cuius nomine temporibus illis impressa vidi.

Solet et alia ejus Cuspinianus adferre, quin authorem indicet.

8. Habentur Schannat *Johann Friderichs Sammlung alter historischer Schriften und Documenten. Fulda. 1725. 4. Erster Theil.* Senckenbergius in suo exemplari adnotavit, non plus prodiisse, et haberi exemplaria, ubi locus typi *Franckfurt* legatur. Erat autem Senckenbergio et Schannato familiaris invicem amicitia et veneratio.

9. P. Martinus Kropf in *Bibliotheca Mellicensi* p. 297. inter opera Joannis de Spira sequens recenset: *Quaedam pulchra de laude ac bono Religionis et voti, collecta per Joh. Franciscum Brixianum Monachum. Venet. cura et impensis Luc. Antonii de Giunta, arte et ingenio Joan. de Spira. 1500.* Mireris Virum ex ipso textu et relatione non animadvertisse, hunc Joannem de Spira typographum Venetiis praelo incumbentem, et longe diversum a suo Sodali Benedictino.

10. Idem etiam p. 248. Stephanum de Spanberg in Cattis natum existimat, contracto nomine Spangenberg in Spanberg. Et cur hoc? Cur non potius Aufriacum Spanberg in transdanubiali parte situm locum natalem Stephano assignavit?

11. Idem p. 250. refert hunc Spanbergium in officio priorali constitutum coluisse Nicolaum Narcissum Herz de Perchingen SS. Th. D. et in confirmationem adducit opusculum a Joanne de Weylhaim coaevo scriptum hoc titulo: *Responsio ad dubia sequentia Magistri Narcissi de Perching Doctoris Theologiae, data Domino Stephano, priori pro tempore Conventuali Monasterii Mellicensis, postea Abbati*. Lapsus est memoria Weylhaimius; non enim tum, cum Narcissus respondit, Stephanus jam Prior erat. Factus est enim prior an. 1443. et Narcissus jam anno praecedenti e vivis abiit, ut in *Scriptoribus Universitatis Viennensis* evidenter ostendam (7).

(7) Opus Xyffi Schier praecipuum, in quo perficiendo

12. P. Georg. Pray *Annal. Reg. Hung. Tom. IV. p. 256.* ait, a Maximiliano Patrem marmoreo Sepulchro 1493 conditum, et actioni illi Urbanum Agriensem interfuisse. Primo quidem Fridericus marmoreo illi Sepulchro anno demum 1513 fuit illatus; deinde Urbanus jam anno 1492 ineunte fuit mortuus; in Decreto enim Vladislai Regis, quod hoc anno conditum est, legitur: *Agriensi Sede vacante.* Scio Isthvánium superioris narrationis authorem; sed Thomam Urbano substituendum esse apud eundem satis patet. Accedit, quod pompa funebris Mense Novembri fuerit celebrata, et apud Réwa sint litterae, festo S. Demetrii datae, quibus Thomas jam Episcopus Agriensis dicitur. Inscriptio Wissegradensis a posteriore posita parum probat,

singulare multorum annorum posuit studium, dum alia fere omnia solum veluti per occasionem compilaret; dignissimum certe, quod aliquando lucem videat publicam ob omnimodam, qua refertum est, eruditionem.

§. VIII.

P H Y S I C A.

1. **A**d historias Spectrorum pertinet, quod mihi an. 1767 die 27. Febr. accidit. Ea nocte paulo ante tertium quadrantem ad tertiam matutinam horam vehementiori terræ motu Vienna succussa est. Mane ad me veniens foemina triftis narrat se, cum hora secunda matutina iisset cubitum, vix media transacta hora horrenda succussione lecti fuisse excitatam. Inde spectrum ulterius processisse, agitasse mensam, arcam, aliaque, et disparuisse. Negavi fuisse spectrum. Illa, quin me sineret ultra loqui, affirmabat se illud vidisse, neque antea cessit, donec ex concordia temporis ostendissem terræ motum fuisse, quo ego aliique excitati e lecto surrexerimus. Alias vetulae conquerenti, se singulis noctibus a spectro incubo (Druden vocant) premi, vi-

dens frustra me laboraturum in ostendenda rei causa, suasi solum, ut in dextero latere studeret cubare, lectumque sibi ita pararet, ut in dorsum procumbere non posset. Transacto aliquo tempore gratias egit, asserens, se a spectro non amplius infestari, ex quo consilium meum fuisset secuta. Qua arrepta occasione ei causam mali naturalis, et simul lepidam imaginationem ostendi.

2. Moderno tempore perquam sapienter constitutum est, ne quaevis persona pro affecta maleficio, aut energumena habeatur, donec debitis probationibus id manifestum fiat, quod similia saepius a morbis, praesertim in foeminis contingant. Attamen existimarem, istud quoque in aliis observandum esse. Occasioni mihi fuit foemina an. 1769. Mense Febr. plurium homicidiorum rea Vienneae supremo supplicio affecta. Quo saepius sententiam mortis ejus legi, eo mihi magis suspicio crevit, ne fortassis haec foemina certis temporibus ex morbo in rabiem quandam

fuerit acta. Cum enim alias fuerit pacatissima, quemadmodum Mediastinus noster, qui cum ea saepius in patria sua saltibus indulserat, nobis contestatus est: cum etiam in carceribus nonnunquam rabiei extremae dederit indicia, alias vero fuerit mansueta; aliud mihi non videtur concludendum esse, quam hanc diversitatem ex morbo originem traxisse. Accedit, quod haec pleraque non fecerit ex ira, aut vindicta, sed ex impulsu quodam ad homicidium. Sane Anglus eruditus frequens suicidium, seu autochiriam, morbo Patriotis suis familiari adscribendam esse demonstrare conatus est. Verumtamen unusquisque in sensu suo abundet.

§. IX.

DE

IMAGINIBVS DEIPARAE

IN

NUMIS HVNGARICIS.

1. **E**tli plus quam certum sit, Virginem Deiparam a Regibus Hungariae, ex quo christiana Sacra suscepit gens, cultam fuisse singulari studio, frustra tamen sunt, qui Imagines ejus in numis excusas ad aetatem Divi Stephani, aut Belae I. aut II. referunt. Aliud docent numi eorum superfites, quorum nullus hoc signo notatus reperitur.

2. Primus, qui eam praerogativam Dei Matri detulit, est Bela IV. idque post annum 1260. quo Stephanum filium socium Regni, Regemque nominavit. In illis eo tempore sive argenteis, sive aereis cufis facies adversa exhibet

Patrem et filium sedentem addita inscriptione:
 REX BEL. REX STENS. averfa Deiparam seden-
 tem, dextraque sceptrum tenentem addita
 epigraphe: SANCTA MARIA.

3. Posteriores Reges pium coeptum haud pro-
 secuti; nequidem Ludovicus, utcumque ce-
 teroquin Mariae devotus, neque Joannes
 Corvinus Gubernator, aut Vladislaus I. hac
 pietate cultum suum probare contenderunt.

Schmeizelius in Opere: *de Numis
 Transylvaniae* p. 6. narrat, id a Joanne Cor-
 vino factum: negat *Schwarzius* in recensione
 critica hujus Operis p. 3. se ullum vidisse.

4. Primus Mathias Corvinus pietatem hanc
 restituit, quam deinde successores nunquam
 penitus reliquerunt.

5. De ratione et tempore in diversas opi-
 niones abitur. Palma putat id occasione Bea-
 tricis Neapolitanae in matrimonium acceptae

fuisse introductum. Hac suadente, ut alias multa faciebat, sic Marianum cultum in numis restituendum putavit. Verum in cod. Ms. Bibliothecae nostrae Vienn. quidam haec in usum suum notavit: 1471. *hab ich von peter 7. Hungr. vnser lieben Vrawen guldein bekommen an sand peterntag.* Patet hinc paulo certo antiquiora ei principia fuisse; nam Beatricem primo duxit an. 1476.

6. Consuetudinem hanc an. MDL. Comitata Regia confirmarunt; idque ita, ut etiam Gabriel Bethlen suis in numis habeat. Ipsi Principes Transylvaniae id praestiterunt, cum Hungariae inhiarent, non ob Nagy-Banya, ut contendit Schwarzius.

7. Circa figuram et inscriptionem aliqua nonnunquam in Mathiae numis occurrit mutatio. Plerumque exhibetur figura sedens, pello tecta, sine radiis, in sinistra infantulum servatorem gerens, aliquando tamen etiam in dextra.

8. In numis Vladislai II. primum coronata imago comparet, ita tamen, ut Ludoviciani numi nonnunquam etiam peplum fervent. Coronatam servavere posterius. In Mathiae numis argenteis etiam filius coronatus est; quod tamen nemo successorum imitatus fuit.

9. Sceptrum ejus sinistrae manui primum inferuit Ludovicus II.

10. A Ferdinandi temporibus ad nostra in aureis et argenteis majoribus monetis comparet coronata, radiis circumdata; sinistra prolem divinam, dextra sceptrum tenens. Sola moneta (Mariani) Theresiana anni 1743. variat. In illa enim Virgo sedens genuum tenus expressa est, dextra Infantem in sinu sedentem tenens, in sinistra sceptrum.

11. Inscriptio in argenteis Mathiae Corvini est *Patrona Hungariae*, quam Posterius servarunt. In aureo primum comparet sub Lu-

dovico II. Theresia Augusta semper habet *Patrona Regni Hungariae* *).

12. Ab his integre deviant Quinarii Leopoldi I. anni 1688. Stat in his Deipara non coronata, radiis circumdata, dextra filium complectens, sinistra sceptrum tenens. Inscriptio: S. IMMACVLATA. VI. MA. MAT. DEI. PA. HV. 1688. ad pedes P. O. Moneta est Nagy-Banyae cusa. Sicut et aurei nonnulli tam Leopoldi, quam Caroli VI. S. IMMACVLATA. V. MAR. MAT. DEI. PAT. H. 1675. N. B. infra L. M. Filius amplectitur Matrem.

*) At vero ante oculos meos habeo ejusdem Augustae anni 1780. Florenum cum inscriptione: *S. Maria Mater Dei Patrona Hungariae*; et alium Jos. II. anni 1782. cum eadem hac inscriptione.
